

Ægtefællers muligheder for at indgå individuelle forhåndsftaler vedr. deres pensionsordningers behandling ved et skifte som følge af separation eller skilsmisse, jf. RVL § 16h.

The spouses' options to enter into individual advance agreements regarding their pension schemes' administration following separation or divorce cf. RVL section 16h.

af MARIE HVIID PEDERSEN

Afhandlingen omhandler ægtefællers muligheder for at indgå individuelle forhåndsftaler vedr. deres pensionsordningers behandling ved et skifte som følge af separation eller skilsmisse, jf. RVL § 16h.

Indledningsvis beskrives i afsnit 2 retstillingen, for hvorledes pensionsrettigheder skulle behandles før 1/1 2007, herunder hvilke muligheder ægtefællerne havde for at indgå individuelle aftaler vedr. deres pensioners behandling på skiftet.

Dernæst beskrives i afsnit 3 retstillingen, for hvorledes pensionsrettigheder behandles ved skifte efter 1/1 2007, såfremt ægtefællerne ikke har indgået individuelle aftaler vedr. pensionsrettighedernes behandling på skiftet.

Ægtefællernes muligheder for at indgå særejeaftaler, jf. RVL § 16h, stk. 1, analyseres i afsnit 4.2. Det konkluderes, at ægtefællerne kan indgå aftaler om skilsmissesæreje, fuldstændigt særeje, brøkdelsæreje samt aftaler om sumsæreje relateret til en pensionsordning, jf. U2007.2748Ø. Endvidere analyseres ægtefællernes mulighed for at indgå aftaler om særeje, der inkluderer fremtidige indbetalinger på pensionsordningen, jf. RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt., herunder om aftaler, om at pensionsordningen inkl. indbetalinger op til et nærmere fastsat beløb skal være særeje, kan anses for gyldige.

Ægtefællernes muligheder for at indgå aftaler om deling af deres pensionsordning, jf. RVL § 16h, stk. 2, analyseres i afsnit 4.3. Det konkluderes, at til trods for at ægtefællerne ikke har fuldstændig aftalefrihed, så hjemler RVL § 16h, stk. 2 mulighed for at indgå en række aftaler om deling af kapital- eller ratepensionsordninger dog ikke aftaler om deling af en del af en kapital- eller ratepensionsordning eller aftaler om op og nedtrapning af den del af pensionsordningen, der indgår i delingen.

Det konkluderes afslutningsvis i afsnit 5 at, på trods af at RVL § 16h ikke rummer fuldstændig aftalefrihed, så er det i langt de fleste tilfælde ikke umuligt for ægtefæller, der ønsker størst mulig lighedeling af deres formue, at opnå denne lighedeling eller hvert fald tilnærme sig en lighedeling, selvom en del af ægtefællernes formue er placeret i pensioner uanset hvilken type pension, der er tale om. Dette kræver blot, at ægtefællerne tilrettelægger deres økonomi – herunder deres pensionsordninger – således, at de opnår denne lighedeling.

1. Indledning	4
1.1 Problemformulering	5
1.2 Afgrænsning og afhandlingens opbygning.....	5
2. Retsstillingen før 2007	6
2.1 Ægtefællernes muligheder for at indgå forhåndsftaler om pensionsordningernes behandling på skiftet.....	7
3. Retstillingen efter 2007 såfremt der ikke er indgået individuelle aftaler vedr. pensionsrettighedernes behandling på skiftet.....	9
3.1 Hvilke rettigheder omfattes af reglerne?	10
3.2 Udgangspunktet – forlods udtagelse af rimelige pensionsordninger.....	10
3.2.1 Ægtefællens egen situation.....	11
3.2.2 Ægtefællernes samlede situation	12
3.3 Undtagelser fra lovens udgangspunkt.....	13
3.3.1 Værdien af øvrige pensionsordninger skal deles	13
3.3.2 Kompensation efter RVL	14
3.3.2.1 Fællesskabskompensation	14
3.3.2.2 Rimelighedskompensation.....	14
4. Ægtepagter om pensionsrettigheder	15
4.1 Formkrav samt kravet om specifikation	16
4.2 Særejeaftaler	16
4.2.1 Behovet for særejeaftaler.....	17
4.2.2 Hvad kan aftales?.....	17
4.2.2.1 Særeje med hjemmel i RVL § 28	17
4.2.2.1.1 Skilsmisssæreje, fuldstændigt særeje, brøkdelsæreje og aftrapningssæreje .	17
4.2.2.1.2 Sumsæreje.....	18
4.2.2.1.2.1 Problemstillingen vedr. værdisvingninger.....	23
4.2.2.1.2.2 Problemstillinger vedr. realisering af aktivet	25
4.2.2.2 Fremtidige indbetalinger.....	27
4.2.2.2.1 Aftaler om begrænsning af fremtidige indbetalinger	30

4.3 Aftaler om deling	32
4.3.1 Behovet for aftaler om deling	32
4.3.2 Hvad kan aftales?.....	33
4.3.2.1 Ægtefællerne kan aftale deling	33
4.3.2.2 For hvilke pensionsordninger kan deling aftales?	34
4.3.2.2.1 Rentepensioner	34
4.3.2.2.2 Rate- og kapitalpensioner	35
4.3.2.2.3 Mix-pensioner.....	35
4.3.2.2.4 Ordningen ændres til en anden ordning.....	36
4.3.2.3 Fremtidige indbetalinger.....	39
4.3.2.4 Surrogater	40
4.3.2.4.1 Lighedeling af allerede udbetalte kapitalpensionsordninger	41
4.3.2.4.2 Aftaler om at alene den udbetalte kapitalpension indgår på skiftet?	42
4.3.2.5 Deling af en del af ordningen	42
4.3.2.6 Op- og nedtrapningsaftaler	47
4.4 RVL § 16h, stk. 3	48
4.5 Hvornår kan ægtepagter, jf. RVL § 16h indgås fra?	48
5. Konklusion	50
6. Litteratur og forkortelsesliste.....	54

1. Indledning

I dansk familieret er den legale formueordning fælleseje, jf. RVL § 15, stk. 1. I henhold til § 15, stk. 1 omfatter formuefællesskabet alt, hvad ægtefællerne ejer ved ægteskabets indgåelse og senere erhverver, såfremt det ikke er gjort til særeje, jf. RVL § 28. Det vil sige, at også rettigheder af særegne karakter som fx pensionsordninger omfattes af formuefællesskabet.

En af de største konsekvenser af formuefællesskabet er, at der ved et skifte i anledning af separation eller skilsmisse skal ske en lighedeling af det beholdne fællesbo, jf. RVL § 16, stk. 2 og FSKL § 68. I denne lighedeling indgår som udgangspunkt alle ægtefællernes aktiver og passiver pr. skæringsdagen, men dette udgangspunkt gælder ikke undtagelsesfrit. En af modifikationerne hertil fremgår af RVL § 15, stk. 2. Denne bestemmelse omhandler rettigheder, der er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig karakter. Det fremgår, at det må afgøres efter de for disse rettigheder særlig gældende regler, om de er omfattet af lighedelingen.

Den økonomisk tungeste af § 15, stk. 2 rettighederne er pensionsrettighederne.¹ Når det skal afgøres, om en pension skal indgå på et skifte, må det således afgøres efter de for pensionsrettigheden særligt gældende regler.

Reglerne om hvorledes pensionsrettigheder skal behandles ved et skifte i anledning af separation eller skilsmisse, findes i RVL §§ 16b-h, der trådte i kraft d. 1/1 2007.

Bestemmelserne i RVL §§ 16h-b er interessante, idet retsstillingen, for hvorledes pensionsordninger behandles ved et skifte, er markant ændret. Bl.a. er der med RVL § 16h skabt hjemmel for, at ægtefællerne kan indgå visse individuelle forhåndsftaler vedr. deres pensionsordninger. Denne bestemmelse har, som de resterende bestemmelser om pensionsrettigheders behandling ved skifte som følge af separation og skilsmisse, mødt en del kritik både i den juridiske litteratur men også i pressen. I artiklen ”Det største tyveri siden guldhornene”² udtaler U. Grønberg: ”Havde man bare givet folk, der tager det med ’formuefællesskab’ seriøst, ordentlige muligheder for at aftale sig ud af det her. Men vi kan ikke ramme folks ønsker. Det er unødigt kompliceret, og jeg forudser en byge af retssager.”

---

¹ Ifølge Bet. udgjorde den samlede nettopensionsformue i 2003 1647 mia. kr., og indbetalingerne til pension stiger støt hvert år. De samlede årlige indskud til pensionsordninger udgjorde i 2008 ca. 119 mia. kroner, jf. ”Pensionsindskud 1998-2008”, skatteministeriet, http://www.skm.dk/tal_statistik/skatter_og_afgifter/668.html.

² Politiken d. 28/12 2006.

Idet ægtefællerne dog har en vis aftalefrihed, er det interessant at få klarlagt, hvilke aftaler ægtefællerne på baggrund af RVL § 16h kan indgå.

1.1 Problemformulering

I specialet belyses ægtefællers muligheder for at indgå individuelle forhåndsftaler vedr. deres pensionsordningers behandling ved et skifte som følge af separation eller skilsmisse, jf. RVL § 16h. Dels vil ægtefællers muligheder for at indgå aftaler om, at deres pensionsordning skal være særeje blive belyst, herunder særligt muligheden for at aftale sumsæreje, samt de overvejelser dette giver anledning til. Dels vil ægtefællers muligheder for at aftale deling af pensionsordningen blive belyst

1.2 Afgrænsning og afhandlingens opbygning

I afsnit 2 beskrives i hovedtræk retsstillingen for pensionsrettigheders behandling ved et skifte før 2007, herunder hvilke aftalemuligheder ægtefællerne havde forud for lovændringen.

Specialet har sit fokus på at klarlægge, ægtefællernes aftalemuligheder, jf. RVL § 16h. For forståelsen af hvornår ægtefællerne må indgå individuelle aftaler, for at opnå den retsstilling de ønsker, vil specialet i afsnit 3 indeholde en kort beskrivelse af, hvorledes retsstillingen er, såfremt ægtefællerne ikke har indgået aftaler vedr. deres pensionsordningers behandling ved skiftet. Reglerne i RVL §§ 16b-g vil kun blive omtalt yderst kortfattet³, herunder vil betingelserne, for hvornår der er tale om en rimelig pensionsordning, blive omtalt, samt hvilke betingelser der skal være opfyldt, for at der kan tildeles henholdsvis fællesskabs- eller rimelighedskompensation.

I afsnit 4 beskrives, hvilke aftaler ægtefællerne kan indgå, jf. RVL § 16h. Endvidere beskrives hvornår ægtepagter efter RVL § 16h kan oprettes.

Afslutningsvis indeholder afsnit 5 en opsummering og konklusion på specialet.

I specialet behandles *aftalemulighederne*, og af denne årsag, tages der ikke stilling til, hvad retsvirkningerne er, såfremt ægtefællerne har indgået en ægtepagt med et indhold, der ikke er skabt hjemmel til. Endvidere vil konsekvenserne af aftaler om særøje og deling i forhold de øvrige bestemmelser i RVL §§ 16b-e ikke blive behandlet.

---

³ Se Pensionsrettigheders behandling for en mere omfattende beskrivelse af RVL §§ 16b-g.

Det skal tillige bemærkes, at der ikke i specialet tages stilling til de skattemæssige problemstillinger, som pensionsrettigheder giver anledning til ved skiftet.

De fremhævninger der foretages med *kursiv* i specialet, er foretaget af forfatteren.

2. Retsstillingen før 2007

Som nævnt indledningsvis er en pensionsordning en § 15, stk. 2 rettighed. Dette medfører dog ikke i sig selv, at pensionen ikke indgår i ligedelingen, men at det må afgøres ved en fortolkning af de love, private aftaler eller andre regler, der gælder for den pågældende rettighed. Således måtte det også ved et skifte før d. 1/1 2007, afgøres efter de for pensionsordninger særligt gældende regler, om disse skulle indgå i delingen.

Til trods for at problematikken vedr. pensioners behandling ved skiftet, har været overvejet løbende siden ægteskabsudvalget af 1957 afgav betænkning i 1968, har det ikke medførte nogen lovændring. Før d. 1/1 2007 var pensionsrettigheders behandling ved skiftet, derfor ikke særskilt reguleret. Hvorvidt en pensionsordning skulle indgå i ligedelingen, måtte således afgøres ud fra en fortolkning af RVL § 15, stk. 2.

Fortolkningen af RVL § 15, stk. 2 førte til en retsstilling, hvor man sondrede mellem *rate- eller kapitalpension og livrenter*. Rate- og kapitalpensioner indgik i ligedelingen, jf. U1961.23H hvorefter M's livsforsikring og nogle kapitalbeløb, som var oprettet af M's arbejdsgiver, som led i en pensionsordning for M, ikke kunne udtages forlods uanset pensionsordningens formål eller de vilkår, der var gældende i forbindelse med ordningens udbetaling. Mens rentepensioner med hjemmel i § 15, stk. 2 kunne holdes uden for, jf. bl.a. TFA2000.415Ø, hvor landsretten lagde vægt på at retten til policen, som var en livrente, var knyttet til M's person, og at policen ikke herudover indeholdt en formuerettighed, der kunne indgå i delingen af formuefællesskabet mellem ægtefællerne. Landsrettens resultat blev derfor, at livrenter var rettigheder af personlig art, som ikke skulle inddrages under bodelingen, jf. RVL § 15, stk. 2.

Denne retsstilling var utilfredsstillende, da den medførte urimelige resultater i to tilfælde. For det første, hvor den ene ægtefælle ingen pensionsordning havde, og den anden ægtefælle havde en rentepension. Indehaveren af rentepensionen ville da, ikke skulle dele sin pensionsordning med ikke-ejerægtefællen, der således efter skiftet ikke ville have nogen pensionsordning. For det andet, i tilfælde hvor den ene af ægtefællerne

havde en rate- eller kapitalpension og anden ægtefælle en rentepension. Dette er illustreret i U1998.717H, hvor H havde en løbende livsbetingede ordning, der i kraft af RVL § 15, stk. 2 kunne holdes uden for delingen. M havde en rateordning, der efter praksis skulle indgå i ligedelingen. H kunne dermed holde hele hendes pensionsordning uden for skiftet, men fik samtidig del i værdien af M's pensionsordning, der indgik i ligedelingen.

2.1 Ægtefællernes muligheder for at indgå forhåndsftaler om pensionsordningernes behandling på skiftet

Før d. 1/1 2007 var ægtefællernes mulighed for at indgå aftaler vedr. deres pensionsordninger forud for et konkret skifte, ikke særskilt reguleret.

Ægtefællerne havde samme aftalemuligheder vedr. pensionsordninger som vedr. andre aktiver. De kunne således indgå aftale om, at en pensionsordning skulle være sær-eje, jf. RVL § 28.

I de ægteskaber, hvor den ene ægtefælle havde en rentepension og den anden en kapital- eller ratepension, kunne der være behov for at aftale, at kapitalpensionsordningen skulle være sær-eje, for at opveje at den anden ægtefælles rentepension kunne udtages forlods, således at begge ægtefællers pensionsordninger kunne udtages uden deling, uanset om det var en kapital- eller rentepension.

Ved en aftale om sær-eje, jf. RVL § 28 skal visse formkrav være opfyldt, for at aftalen kan anses for gyldig. En aftale om at en pensionsordning skulle være sær-eje, jf. RVL § 28, stk. 2, skulle derfor oprettes skriftligt, underskrives af begge parter personligt, jf. RVL § 35, samt tinglyses i personbogen, jf. RVL § 37.

Ud over at formkravene skulle være opfyldt, for at ægtepagten er gyldig, gælder der et krav om specifikation. Der findes ingen lovregler om specifikation. Men krav herom kan udledes af motiverne til lovændringen i 1990, da det i betænkningen til lovændringen blev anført at ”der kan ligesom i dag aftales sær-eje vedrørende bestemte *nærmere specificerede genstande*”.⁴ Hensigten med kravet om specifikation er, at få skabt klarhed over hvilke aktiver, der er omfattet af ægtepagten, og dermed bliver gjort til sær-eje, så der ikke senere tilkommer en ægtefælle nogen mulighed for vilkårlig for-

---

⁴ FT 1989/90, tillæg A, sp. 779

øgelse af særejet med fællesejemidler. En naturlig forøgelse af særejet kan derimod godt finde sted.

Når ægtefæller før 2007 ønskede at indgå særejeaftaler om en pensionsordning, opstod der et problem i forhold til de fremtidige indbetalinger. Det var formentlig ofte ægtefællernes ønske, at disse også skulle være omfattet af særejet. I henhold til U1997.948V og TFA1998.1V var det ”kun” pensionsordningen på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse, der kunne gøres til særeje.⁵

At landsretten anså problematikken som et individualiseringsproblem, og at Bil- og Personbogen tillige anså sådanne konti for tilstrækkeligt individualiserede, såfremt aftalen lød på, at særejet også skulle omfatte fremtidige årlige indskud, der maksimalt kunne udgøre det skattefradragsberettigede beløb ifølge lovgivningen herom, førte til en retsstilling, hvor fremtidige indbetalinger kunne aftales som særeje, blot disse var begrænset til det skattefradragsberettigede beløb. Der hersker dog tvivl om, hvorvidt disse indskud er blevet særeje.⁶

Hvis ægtefællerne ønskede, at aftalen om at fx M’s pensionsordning skulle tilhøre ham som særeje, også skulle omfatte de fremtidige indbetalinger, M foretog, kunne aftalen formuleres således, at det fremtidige beløb, der skulle være særeje, enten var en procentdel af M’s løn eller et bestemt beløb af lønnen, som arbejdsgiveren i forbindelse med udbetalingen af lønindtægten til M, indsatte direkte på pensionsordningen.⁷

Ægtefællerne kunne også ønske at indgå en forhåndsaf tale om, at en rentepension, der udtages forlods, skulle indgå i lighedelingen ved et skifte. Før d. 1/1 2007 var forhåndsaf taler om deling af pensionsordninger, der kunne udtages forlods ikke særskilt lovreguleret, og det var derfor usikkert, i hvilket omfang sådanne af taler kunne indgås. Det er uafklaret i praksis, om disse af taler er gyldige.⁸ Der er tale om en familieformueretlig af tale, der minder om en af tale om kompensation. I. Nørgaard skriver om familieformueretlige af taler i Formueordninger s. 240 ff. Hun skriver bl.a. at ægtefæller godt kan af tale: ”en eller anden form for kompensation for at ægteskabets/formueordningen/den måde ægtefællerne har indrettet sig, har belastet eller favorise-

---

⁵ I. Nørgaard omtaler problematikken i Formueordninger s. 138 f. Hun er af den opfattelse, at når det aftales at fremtidige indbetalinger skal være særeje, så er det i strid med RVL § 28, stk. 3, idet der ikke er hjemmel til at gøre fællesejesurrogater til særeje.

⁶ J. U. Grønborg mener, at sådanne indskud næppe er blevet særeje, idet de strider mod den præceptive surrogationsgrundsætning, jf. www.synopsis.dk kommentarer til RVL § 16h

⁷ Formueordninger s. 139 note 128

⁸ Bem. s. 11

ret den ene ægtefælle frem for den anden.” Men de må vælge ”at løse problemet efter almindelige formueretlige modeller (eller efter formueordningssystemet tilladte modeller) og altså ikke vælge kompensationsbeløb betinget af separation, skilsmisse eller død – altså undlader at vælge en model, som 1) kun kan tænkes anvendt mellem ægtefæller, og som 2) ikke har hjemmel i RVL §§ 28-31.” Dette medfører, at ægtefællerne ikke havde mulighed for at indgå aftaler om deling af deres rentepensioner.

3. Retstillingen efter 2007 såfremt der ikke er indgået individuelle aftaler vedr. pensionsrettighedernes behandling på skiftet

Ved lov nr. 483 af 07/06/2006 trådte de nye regler om pensioners behandling på skiftet i kraft pr. 1/1 2007. Den vedtagne ændring af RVL bygger på betænkningen 1466/2005 ”Ægtefællernes pensionsrettigheder - Behandling på skifte af fællesbo”, denne betænkning er afgivet af ægtefællepensionsudvalget, der blev nedsat i 1998.

Pensionsordninger er stadig § 15, stk. 2 rettigheder, men der er nu fastsat særlige regler i RVL §§ 16b-h for, hvorledes pensionsordningerne skal behandles på skiftet.

Lovændringen bygger på to modsatrettede hensyn, det *pensionspolitiske hensyn*, der taler for, at ægtefæller udtager deres egne pensionsrettigheder forlods, således at pensionsformålet (forsørgelse af den pågældende når vedkommende ikke længere er tilknyttet arbejdsmarkedet.) understøttes. Her overfor står det *familiepolitiske hensyn*, der taler for, at pensionsrettigheder skal behandles som anden formue, der indgår i ligheden.

I ægtefællepensionsudvalget var der enighed om, at såvel det familiepolitiske hensyn som det pensionspolitiske hensyn er vægtige, men udvalget nåede frem til, at den mest hensigtsmæssige løsning var et pensionspolitisk udgangspunkt. Da et sådant udgangspunkt forholdsvis enkelt kunne modificeres med familiepolitiske hensyn, hvorimod et familiepolitisk udgangspunkt fandtes svært foreneligt med pensionspolitiske modifikationer.⁹ Reglerne i RVL §§ 16b-e må herefter ses som udtryk for et kompromis mellem deling og ikke-deling af pensionsrettigheder.

---

⁹ Bet. s. 184f.

Som nævnt i afsnit 1.2 er det nødvendigt for forståelsen, af hvornår ægtefællerne har behov for at indgå særskilte aftaler, at klarlægge hvorledes ægtefællernes pensionsordninger vil blive behandlet, såfremt der ikke er indgået en individuel aftale.

3.1 Hvilke pensionsrettigheder omfattes af reglerne?

Bestemmelserne i RVL §§ 16b-g omhandler pensionsrettigheders behandling på skiftet i anledning af separation og skilsmisse i de tilfælde, hvor der ikke er indgået særskilte aftaler efter RVL § 16h. Det må derfor først fastlægges, hvilke pensioner der er omfattet af bestemmelserne. Der findes igen definition i lovens bestemmelser af, hvad der skal forstås som en pensionsrettighed, derfor må svaret findes i forarbejderne til lovændringen.

Det følger af betænkningen s. 188, at alle typer af pensionsrettigheder omfattes, uanset art, herunder udbetalingsvilkår og uanset om ordningen er frivillig eller obligatorisk, privat eller en arbejdsmarkedspension, tjenestemandspension, ATP-ordning, indekskontrakt mv.

Afgørende, for om en pensionsordning er omfattet af bestemmelserne, er pensionsordningens formål nemlig sikring af alderdomsforsørgelse.¹⁰

Sociale pensioner, som fx folkepension og førtidspension, er ikke omfattet af reglerne.¹¹

3.2 Udgangspunktet – forlods udtagelse af rimelige pensionsordninger

Hvis ægteskabet ophører, og fællesboet dermed skal skiftes, er udgangspunktet efter d. 1/1 2007, at en ægtefælle udtager egne rimelige pensionsrettigheder forlods af fællesboet, jf. RVL § 16b, stk. 1. Med andre ord er udgangspunktet at ”*rimelige pensionsordninger følger personen*”. Det er således væsentligt at bemærke, at det ikke er alle pensionsordninger, der udtages forlods, men kun de *rimelige* pensionsrettigheder.¹²

---

¹⁰ Pensionsrettigheders behandling s. 24

¹¹ Bet. s. 37f.

¹² Dette gælder ligeledes for udbetalte rimelige kapitalpensionsrettigheder, jf. RVL § 16b, stk. 2, dog kun såfremt beløbene ikke må anses for at være forbrugt. Tilsvarende gælder indtægter af og surrogater for beløbene. Adgangen til forlodsudtagelse gælder ikke beløb, der ved udbetalingen har mistet deres karakter af pensionsopsparing.

Der findes ikke i RVL § 16b, stk. 1 en nærmere definition af, hvad en rimelig pensionsordning er. Derimod indeholder betænkningen og bemærkningerne vigtige fortolkningsbidrag, når det skal fastlægges, hvorvidt en pensionsordning er rimelig. Ved vurderingen af hvorvidt en pensionsordning er rimelig, må der lægges vægt på ejerægtefællens egen situation og indtægtsforhold, men der må ligeledes ved rimelighedsvurdering lægges vægt på ægtefællernes samlede situation.¹³

3.2.1 Ægtefællens egen situation

Ved vurderingen, af om en pensionsordning er rimelig ud fra ægtefællens egen situation, er det centralt at få fastlagt, om der er tale om en sædvanlig pensionsopsparing for den pågældende.¹⁴ Det er således afgørende, om de foretagne indbetalinger er sædvanlige. Det relevante tidspunkt for vurderingen heraf er indbetalingstidspunktet.¹⁵

Når denne rimelighedsvurdering skal foretages, må det klarlægges, om der er tale om en

1. ægtefælle der har en pensionsordning som led i sit ansættelsesforhold (arbejdsmarkedspensionsordning).
2. ægtefælle der har en privattegnede pensionsordning, men hvor der sædvanligvis er en arbejdsmarkedspensionsordning på ægtefællens uddannelsesmæssige og arbejdsmæssige område.
3. ægtefælle der har en privattegnede pensionsordning, der ikke følger et sædvanligt pensionsopsparingsforløb, og hvor der ikke sædvanligvis er en arbejdsmarkedspensionsordning på ægtefællens uddannelsesmæssige og arbejdsmæssige område.
4. ægtefælle der er selvstændig erhvervsdrivende.

Ad 1: Alle sædvanlige arbejdsmarkedspensioner er rimelige.¹⁶ Det vil sige, at den pensionsordning en ægtefælle har qua sit job (arbejdsmarkedspensionsordning), er rimelig. Dog må man være opmærksom på, at der ikke altid kan sættes lighedstegn mellem depotværdien på arbejdsmarkedspensionsordningen og rimelige pensionsordninger. Som påpeget af L. Faurdal i Kapitalmarked og Kunderelationer s. 27, skal man være

---

¹³ Bem. s. 23

¹⁴ Bet. s. 189

¹⁵ Bet. s. 190

¹⁶ Bem. s. 23

opmærksom på, at de *ekstra* indbetalinger en ægtefælle foretager på sin arbejdsmarkedspensionsordning, som udgangspunkt ikke kan udtages forlods.

Ad 2: For disse ægtefæller er to faktorer afgørende, for hvorvidt pensionsordningen må betragtes som rimelig. Dels skal der være tale om regelmæssige indbetalinger, dels skal disse indbetalinger størrelsesmæssigt svarer til, de på et givent tidspunkt sædvanlige arbejdsmarkedspensionsindbetalinger inden for det pågældende område.¹⁷

Ad 3: Piloter, balletdansere og sangere kan nævnes som eksempler på ægtefæller, der kan have en privattegnede pensionsordning, der har et anderledes opsparingsforløb end sædvanligt.¹⁸ Ved afgørelsen af hvorvidt disses pensionsordninger er rimelige, må der tages udgangspunkt i den pågældende ægtefælles uddannelsesmæssige/arbejds-mæssige baggrund. Det afgørende, for om en pensionsordning er rimelig, er, om denne må anses for rimelig i forhold til den pågældende ægtefælles økonomiske situation og forventede pensioneringstidspunkt.¹⁹

Ad 4: Opsparingsforløbet for selvstændige erhvervsdrivende er ofte anderledes end for lønmodtagere. Ved rimelighedsvurderingen lægges der vægt på, om ordningen må anses for rimelig ud fra virksomhedens økonomiske forhold.²⁰

3.2.2 Ægtefællernes samlede situation

Ud over de tilfælde hvor ægtefællens egen situation fører til, at pensionsordningen må betragtes som rimelig, kan ægtefællernes samlede situation også føre til, at en pensionsordning må anses for rimelig.

Dette vil gøre sig gældende i de tilfælde, hvor ægtefællen med den mindste pensionsordning indbetaler yderligere på sin pensionsopsparing men kun tilstrækkeligt til at komme op på samme pensionsmæssige niveau som den ægtefælle med størst pensionsordning. En sådan *opfyldningsopsparing* vil, som udgangspunkt, skulle anses som en rimelig pensionsordning, hvis ægtefællernes økonomiske forhold i øvrigt tilsiger en sådan ekstra opsparing.²¹

---

¹⁷ Bet. s. 189

¹⁸ Bet. s. 189

¹⁹ Bem. s. 23

²⁰ Bem. s. 23

²¹ Bem. s. 23

3.3 Undtagelser fra lovens udgangspunkt

Selvom udgangspunktet efter de nye regler er, at rimelige pensioner følger personen, gælder dette dog ikke undtagelsesfrit. Der er i § 16b, stk. 3 samt §§ 16d-e indsat bestemmelser, om i hvilket omfang der skal ske hel eller delvis deling af pensionsordningen.

3.3.1 Værdien af øvrige pensionsordninger skal deles

Ifølge RVL § 16b, stk. 3 skal værdien af øvrige pensionsordninger deles. Dermed kan det afgrænses negativt, når det skal afgøres, om en pensionsordning skal indgå i delingen. Er der ikke tale om en rimelig pensionsordning, indgår pensionsordningen i delingen.

Det vil sige, at har den ægtefælle der er pensionsmæssigt bedst stillet indbetalt ekstra på sin pensionsordning, uanset om formålet har været at kompensere for, at den pågældende er kommet sent ind på arbejdsmarkedet, har påbegyndt opsparingen sent, har været på et område uden pensionsdækning, eller at der på området har været lave indbetalingsprocenter, skal denne ekstra indbetaling indgå i lighedelingen.²²

Har den pensionsmæssigt dårligst stillede ægtefælle foretaget en opfyldningspension, hvor de økonomiske forhold *ikke* har tilsigtet en sådan, må denne ligeledes indgå i lighedelingen.

Ved inddragelse under lighedelingen har indehaveren af pensionsordningen i medfør af FSKL § 70a ret til kvalitativt at udtage hele sin pensionsordning, mod at betale den anden ægtefælle vedkommendes andel kontant, eller ved at beløbet afregnes som led i fællesboets deling. Ægtefællen har med andre ord en udtagelsesret. Men i forhold til pensioner gælder der ikke blot en udtagelsesret men også en *udtagelsespligt* for ejerægtefællen, jf. RVL § 16g, stk. 1, idet pensionsordningen som udgangspunkt udlægges til ejerægtefællen, hvis pensionsordningen ikke kan ophæves.

Udtagelsespligten gælder dog ikke undtagelsesfrit. Der er i RVL § 16f, stk. 2, nr. 1-3, bestemt hvordan delingen skal ske, hvis ejerægtefællen ikke kan betale kontant, uden at sælge fast ejendom eller løsøre, der er nødvendigt for at opretholde vedkom-

---

²² Bet. s. 190

mendes erhverv, eller uden at blive afskåret fra at bevare eller erhverve en passende bolig.²³

3.3.2 Kompensation efter RVL

Til trods for at der er tale om en rimelig pensionsordning, kan ikke-ejerægtefællen få andel i den pensionsberettigedes pensionsordning, såfremt denne kan tildeles enten fællesskabskompensation, jf. RVL § 16d, eller rimelighedskompensation, jf. RVL § 16e.

3.3.2.1 Fællesskabskompensation

For at undgå en situation hvor den ægtefælle, der indretter sig efter familiens behov og ønsker, skal være alene om at bære det pensionsmæssige tab, der måtte blive en følge heraf,²⁴ er der i RVL § 16d, indsat en bestemmelse hvorefter skifteretten har mulighed for i visse situationer at bestemme, at en ægtefælle – ud fra et fællesskabssynspunkt – skal betale et beløb til den anden.

For at RVL § 16d kan bringes i anvendelse, skal to betingelser være opfyldt. Dels skal den ene ægtefælle have en mindre pensionsopsparing, end hvad der svarer til en rimelig pensionsordning for den pågældende, dels skal årsagen til denne mindre pensionsopsparing være, at ægtefællen, af hensyn til familien eller den anden ægtefælle, helt eller delvist har været uden for arbejdsmarkedet, haft orlov eller arbejdet på nedsat tid.

3.3.2.2 Rimelighedskompensation

Bestemmelsen i RVL § 16e, har til formål at hindre, en ægtefælle der enten slet ikke har en pensionsordning, eller kun har en beskedent ordning efter et længerevarende ægteskab, bliver stillet urimeligt i pensionsmæssigt henseende på et separations- eller skilsmissekifte, fordi den anden ægtefælle har pensionsrettigheder af en vis størrelse, der vil kunne udtages forlods på skifte.²⁵

Efter RVL § 16e kan skifteretten bestemme, at en ægtefælle skal betale et beløb til den anden ægtefælle, hvis betingelserne herfor er opfyldte. Afgørende, for om denne bestemmelse kan bringes i anvendelse, er, for det første at den ene ægtefælle i modsat fald vil blive stillet *pensionsmæssigt urimeligt* på et skifte, jf. RVL § 16e, stk. 1. For det

---

²³ Pensionsrettigheders behandling s. 68ff.

²⁴ Bet. s. 187

²⁵ Bet. s. 196

andet skal der være tale om et *længerevarende ægteskab*, jf. RVL § 16e, stk. 1, nr. 1.²⁶ For det tredje skal der være stor forskel i værdierne af *ægtefællernes pensionsrettigheder*, jf. RVL § 16e, stk. 1, nr. 2.

I forhold til betingelsen om, at den ene ægtefælle i modsat fald vil blive stillet pensionsmæssigt urimeligt på et skifte, må det bemærkes, at kriteriet i bestemmelsen adskiller sig fra kriteriet i ÆL § 56, hvorefter det er en betingelse for compensation, at ægtefællen ellers vil blive stillet ”urimeligt ringe i økonomisk henseende.” Skifteretten skal foretage et skøn, over hvornår en ægtefælle må antages at være stillet urimeligt pensionsmæssigt, men der findes både i lovens ordlyd og i forarbejderne retningslinjer for, hvornår dette er tilfældet. Af RVL § 16e, stk. 2 fremgår det at der ved denne vurdering skal lægges vægt på ægteskabets varighed, ægtefællernes formueforhold og omstændighederne i øvrigt. Af bemærkningerne s. 26 fremgår, at en ægtefælle ikke kan anses for at være pensionsmæssigt urimeligt stillet, såfremt hans pensionsudbetalinger (ved et sædvanligt indbetalingsforløb frem til den normale pensionsalder) årligt udgør 135.000 kr.

I forhold til vurderingen, af om forskellen i værdierne af ægtefællernes pensionsrettigheder må anses for stor, må pensionsværdierne sammenlignes både på skiftetidspunktet og på ægtefællernes sædvanlige pensioneringstidspunkt. Kun såfremt en ægtefælle har den største pensionsværdi på skiftetidspunktet, såvel som den bedste prognose på det sædvanlige pensionstidspunkt, og forskellen må karakteriseres som stor, kan der blive tale om compensation.²⁷

4. Ægtepagter om pensionsrettigheder

Selv med de nye regler (eller nærmere pga. de nye regler, vil nogen måske mene), kan der være behov for, at ægtefællerne forud for en separation eller skilsmisse træffer individuelle aftaler om, hvordan deres pensionsordninger skal behandles ved et skifte.²⁸

Ægtefæller, der ønsker at indgå individuelle aftaler om deres pensionsordninger, har nu hjemmel hertil i RVL § 16h, der angiver, hvilke muligheder ægtefællerne har for at fravige reglerne i RVL §§ 16b-g.

---

²⁶ Dette vil normalt være tilfældet, når ægteskabet har varet 15 år eller længere, jf. Bem. s. 25.

²⁷ Bem. s. 25

²⁸ Se afsnit 4.2.1 og 4.3.1 om i hvilke tilfælde der kan være behov for individuelle aftaler.

RVL § 16h, stk. 1 omhandler ægtefællernes mulighed for at indgå særejeaftaler. Stk. 1 er nærmere behandlet i afsnit 4.2.

RVL § 16h, stk. 2 omhandler ægtefællernes mulighed for at aftale deling på skiftet. Stk. 2 er nærmere behandlet i afsnit 4.3.

4.1 Formkrav samt kravet om specifikation

En aftale mellem ægtefællerne efter RVL § 16h skal træffes ved ægtepagt. De almindelige formkrav til ægtepagten skal derfor være opfyldt, for at denne er gyldig. Formkravene er beskrevet i afsnit 2.1.

Indgås en aftale om særeje, må der være sket tilstrækkelig specifikation, dette gøres ved at angive pensionsinstitut og kontonummer samt depotnummer. Dette betyder, at ægtefællerne ikke i en ægtepagt kan skrive, at samtlige pensionsordninger skal være særeje, og det kan heller ikke aftales, at evt. fremtidige pensionsordninger skal være særeje, da det vil være i strid med surrogationsprincippet.²⁹

Indeholder ægtepagten en aftale om deling af en pensionsordning, jf. RVL § 16h, stk. 2, der efter RVL § 16b, stk. 1 ikke indgår i lighedelingen, er specifikationskravet skærpet, idet det bør fremgå, om der er tale om en rate- eller kapitalpensionsordning, da tinglysningskontoret ikke har til opgave at vide, om en given pensionsordning er en kapital-, rate- eller rentepension.³⁰ Men specifikationskravet er også lempet, idet det antages, at kunne aftales at evt. fremtidige pensionsordninger skal indgå i delingen.³¹ Således skal pensionsordningen ikke nødvendigvis angives med pensionsinstitut og kontonummer. Det er dog tilrådeligt at pensionsinstitut og kontonummer angives, såfremt ægtefællen har flere kapital- eller ratepensionsordninger, og ikke alle disse ønskes omfattet af aftalen om deling, så der ikke ved skiftet opstår spørgsmål om, hvilke pensionsordninger der ifølge aftalen, skal indgå i delingen.

4.2 Særejeaftaler

RVL § 16h, stk. 1 lyder: ”Ægtefæller kan ved ægtepagt aftale, at en pensionsrettighed skal være særeje, jf. § 28. En sådan aftale kan også omfatte fremtidige indbetalinger på pensionsrettigheden.”

²⁹ www.synopsis.dk Kommentarer til § 16h

³⁰ Pensionsrettighedens behandling s. 85

³¹ Se hertil afsnit 4.3.2.3

Aftale om særeje kan indgås for alle typer af pensionsordninger, uanset om der er tale om en kapital-, rate- eller rentepension, og uanset om der er tale om en privat eller en arbejdsmarkedspension.

Der gælder ikke et krav om, at en særejeaftale nødvendigvis skal omfatte alle ægtefællens pensionsordninger. Har ægtefællerne flere pensionsordninger, kan de derfor indgå en særejeaftale for en af disse.

4.2.1 Behovet for særejeaftaler

En aftale om særeje, har sin største konsekvens i forbindelse med et skifte i tilfælde af separation eller skilsmisse, hvor særejeaktivet holdes uden for skiftet, jf. RVL § 28, stk. 1, nr. 1 og 2. Idet alle rimelige pensionsordninger udtages forlods, jf. RVL § 16b, stk. 1, vil der sjældent være behov for, en særejeaftale vedr. en ægtefælles pensionsordning, for at denne ikke indgår i delingen. Dog er det nødvendigt at aftale særeje, for de pensionsordninger der ikke er rimelige, da disse ellers vil indgå i delingen på et skifte, jf. RVL § 16b, stk. 3.

Som nævnt i afsnit 3.3.2 er det muligt, at en ægtefælle får andel i den anden ægtefælles rimelige pensionsordning, såfremt ægtefællen kan tildeles et kompensationskrav, jf. RVL §§ 16d-e, ønsker ægtefællerne at sætte reglerne om compensation ude af kraft, er en aftale om særeje nødvendig.

4.2.2 Hvad kan aftales?

4.2.2.1 Særeje med hjemmel i RVL § 28

RVL § 16h, stk. 1, 1. pkt. fastlægger, hvilke typer af særejeaftaler ægtefællerne kan indgå. Af bestemmelsen fremgår det, at ægtefællernes aftalemuligheder er begrænset til de særejeaftaler, der også hidtidigt har kunnet indgås efter RVL § 28.

4.2.2.1.1 Skilsmissesæreje, fuldstændigt særeje, brøkdelsæreje og aftrapningsæreje.

Ægtefællerne kan med hjemmel i RVL § 28, stk. 1, nr. 1 aftale, at en pensionsordning skal være *skilsmissesæreje*. Formålet hermed er, at undgå at ægtefællen kommer til at betale compensation efter RVL §§ 16d-e samt undgå deling af ekstra pension i tilfælde af separation og skilsmisse.

Ægtefællerne kan også aftale *fuldstændigt særeje*, en sådan aftale medfører, at pensionsordningen ikke skal indgå i delingen i tilfælde af separation, skillemisse og død. Der vil sjældent være behov for ægtefællerne opretter ægtepagt om fuldstændigt særeje for deres pensionsrettigheder. Idet udgangspunktet er, at længstlevendes pensionsrettighed udtages forlods på skiftet, jf. RVL § 16a, og førsteafdødes pensionsordninger udbetales til den begunstigede uden om boet.

Særejet kan begrænses til at gælde en *brøkdæl* af ægtefællens pensionsordning, jf. RVL § 28, stk. 2. Indgås en aftale om brøkdælssæreje, vil en del af ordningen være fælleseje og en del særeje. Særejedelen skal dermed holdes uden for skiftet, men det er vigtigt at bemærke, at den del, der er fælleseje, fortsat er en § 15, stk. 2 rettighed, hvorfor det afgøres efter reglerne i RVL §§ 16b-g, hvorledes pensionsordningen skal behandles på skiftet.

Ægtefællerne kan *tidsbegrænse særejeaftalen*, jf. RVL § 28, stk. 2 således, at særejet kun skal gælde i en nærmere angivet årrække. Der er ikke noget til hinder for, at ægtefællerne kan aftrappe særejet over en årrække. Ægtefællerne skal også i forhold til det tidsbegrænsede særeje være opmærksom på, at selvom særejedelen bliver mindre og mindre, er dette ikke ensbetydende med, at fælleseje pensionsordningen skal deles, jf. RVL §§ 16b, stk. 1 og 16c, stk. 1.

Der kan ikke aftales andre særejevarianter eller andre begrænsninger af særejet, end de som er hjemlet i RVL § 28, stk. 1 og 2. Der kan fx *ikke aftales dødsfaldssæreje*, jf. U1991.125V, hvor landsretten stadfæster tinglysningssdommerens afgørelse med den bemærkning, at der ikke i RVL § 28 er hjemmel til at aftale særeje men formuefællesskab i tilfælde af dødsboskifte.

4.2.2.1.2 Sumsæreje

Det er utvivlsomt, at skilsmisssæreje, fuldstændigt særeje, brøkdælssæreje og det tidsbegrænsede særeje kan oprettes, mere tvivlsomt er det, om det i praksis meget anvendte *sumsæreje* kan aftales.

Sumsæreje er særeje om et bestemt fastsat beløb. Dette beløb kan enten være abstrakt, således at ægtefællerne aftaler fx at 200.000 kr. af M's formue skal være M's særeje, også kaldet det *abstrakte sumsæreje*. Sumbestemmelsen kan også være relateret til en bestemt genstand fx friværdien i en faste ejendom. Således at ægtefællerne aftaler

at 200.000 kr. af fx friværdien i M's ejendom, skal være M's særeje. I det følgende kaldet det *genstandsrelaterede* sumsæreje.³²

Lovligheden af aftaler om sumsæreje har i den juridiske litteratur givet anledning til en del diskussion. Sumsærejet er ikke nævnt i RVL § 28, og ligeledes er hverken det *genstandsrelaterede* eller det *abstrakte* sumsæreje omtalt i forarbejderne til RVL af 1925 eller særejereformen af 1990. Det er ej heller omtalt af 1957-udvalget eller 1969-udvalget.

Som nævnt sondres der mellem det *abstrakte*³³ og det *genstandsrelaterede* sumsæreje. Da dette speciale skal belyse ægtefællernes aftalemuligheder i forhold til deres pensionsordninger, er det interessant at få fastlagt, om ægtefællerne kan aftale sumsæreje relateret til deres pensionsordninger. Med andre ord kan ægtefællerne aftale at 100.000 kr. af M's pensionsordning, skal være særeje.

Hvorvidt en aftale om *genstandsrelateret* sumsæreje kan anses for gyldig, har som nævnt givet anledning til meget diskussion i teorien, N. Munck, F. Taksøe-Jensen, L. Nielsen m. fl. mener, at det *genstandsrelaterede* sumsæreje gyldigt kan aftales.³⁴

Heroverfor står I. Nørsgaard, der antager, at sumsærejet ikke er hjemlet i RVL § 28, stk. 2.³⁵ Afgørelsen U1998.1674H ligger til grund for I. Nørsgaards argumentation for, at sumsærejet ikke kan anses for gyldigt.

U1998.1674H ægtefællerne havde ved ægtepagt aftalt at 10 mio. kr. af hver af 2 forsikringspolicer, blev gjort til fælleseje, mens resten af deres formue var særeje. Ved et senere tinglyst ægtepagtstillæg blev bestemmelsen om fælleseje derefter indeksreguleret. Ægteparret blev separeret efter ca. 3½ års ægteskab. Ved bodelingsoverenskomst i februar 1997 fik H 10 mio. i henhold til den oprindelige ægtepagt, idet M efter samlivsophævelsen havde bestridt gyldigheden af ægtepagtstillægget. H anlagde sag mod M med påstand om, at M skulle betale pristalsreguleringsbeløbet på 1.124.385,10 kr. M påstod frifindelse.

Der var dissens ved landsretten. Flertallet opretholdt aftalen om pristalsreguleringen med den begrundelse, at det fremgik af ægteskabsudvalgets betænkning 716/1974 vedr. formueordningen, at der i udvalget var enighed om, at der – uanset hvilket formuesystem der gælder i medfør af lovens hovedregel – skal være vidtgående adgang for ægtefællerne til at aftale individuelle ordninger. Den foreliggende aftale om indeksregulering af H's andel af fællesejet indeholder ikke betingelser eller tidsbegrænsninger, og er derfor ikke i strid med RVL § 28 stk. 2, og der er heller ikke grundlag for at antage, at den er i strid med RVL § 28 stk. 3.

Sagen blev anket til Højesteret. Af Højesterets bemærkninger i præmisserne, hvor både betænkning 716/1974 samt bemærkningerne til særejereformen gennemgås³⁶ fremgår det, at *en aftale om individuel formueordning således må have sikker hjemmel i RVL § 28.*

³² Det *genstandsrelaterede* sumsæreje kan endvidere være *prioritetsbestemt*.

³³ Vedr. det *abstrakte* sumsæreje er der i teorien enighed om, at dette ikke gyldigt kan aftales på nuværende tidspunkt, pga. manglende hjemmel. Se hertil U2002B.427 samt Særeje s. 123. L. Nielsen er dog ikke helt afvisende overfor det *abstrakte* sumsæreje, idet hun i Skilsmisseret s. 233 skriver "hvis beløbet (konstant) er til stede, synes meget dog at tale for, at også denne særejevariant kan anerkendes som gyldig."

³⁴ Se Særeje s. 123, U2002B.426f. og Skilsmisseret s. 231f.

³⁵ Pensionsrettighedens behandling s. 78

Videre fremgår, at hverken § 28's ordlyd eller bestemmelsens forarbejder giver et tilstrækkeligt sikkert grundlag for at antage, at ægtepagtstillægget er en gyldig aftale mellem parterne. Højesteret afslutter sin præmis med bemærkning om, at gyldigheden af sumsærejeægtepagten ikke var til pådømmelse.

På trods af at Højesteret ikke tager stilling til sumsærejet, er denne dom yderst central for sumsærejets gyldighed. Afgørelsen er bygget op således, at Højesteret, som det første udtaler generelt, at på baggrund af RVL § 28's forarbejder, skal en individuel aftale vedr. ægtefællernes formueordning, for at denne kan være gyldig, have sikker hjemmel i RVL § 28. Denne udtalelse er af *afgørende betydning for sumsærejets gyldighed*. En aftale om Sumsæreje er en individuel aftale vedr. ægtefællernes formueordning, *derfor må denne aftalevariant have sikker hjemmel i RVL § 28, for at kunne anes som gyldig*. I Familieretten s. 182 diskuterer L. Nielsen, om der kræves en positiv hjemmel for at tillade aftaler om sumsæreje, eller om RVL § 29, "sammenholdt med almindelige formueretlige principper om aftalefrihed, når der ikke udtrykkeligt er foreskrevet præceptivitet, er tilstrækkelig". Dette kan efter min opfattelse ikke tiltrædes, pga. Højesterets krav om sikker hjemmel i RVL § 28 til aftaler vedr. ægtefællernes formueordning. Sumsærejets gyldighed må derfor på baggrund af Højesterets afgørelse afhænge af, hvorvidt der er hjemmel til denne aftalevariant i RVL § 28.

Spørgsmålet om gyldigheden af en sumsæreje aftale er for første gang forelagt domstolene direkte i 2007, hvor først retten i Roskilde og siden Østrelandsret tog stilling til lovligheden af en ægtepagt om sumsæreje.³⁷ Afgørelsen U2007.2748Ø indeholder i byretten flere påstande. Det er hustruens subsidiære påstand, om at sumsærejet er ugyldigt, der er interessant i denne forbindelse.

U2007.2748Ø Ægtefællerne M og H oprettede i forbindelse med ægteskabets indgåelse en ægtepagt, der bl.a. indeholdt følgende: "endelig er det aftalt at kr. 500.000 af friværdien af den mig M tilhørende private ejendom beliggende ... matr. Nr. ... er mit skilsmissesæreje" Efter parterne blev separeret bliver de bl.a. uenige om gyldigheden af ægtepagten om sumsæreje. H påstår at sumsærejet er ugyldigt. M påstår frifindelse.

Byretten anser sumsærejet for gyldigt. Sagen blev anket til landsretten, der stadfæstede byrettens dom med følgende begrundelse:

- "Det er fast antaget, at der kan aftales særeje vedrørende bestemte nærmere specificerede genstande (FT 1989/90 tillæg A spalte 779).
- Det følger endvidere af RVL § 28 stk. 2, der fik sin nuværende formulering ved særejereformen, at en aftale om særeje kan begrænses til at angå en del af ægtefællernes ejendele.
- Efter sin ordlyd er RVL § 28 ikke til hinder for en aftale som den mellem parterne indgæede, der er en aftale om sumsæreje vedrørende et bestemt aktiv.

---

³⁶ FT 1989/90, tillæg A sp. 777-779

³⁷ I Formueordninger s. 100ff. gennemgås den praksis, der har været påberåbt til støtte for lovligheden af sumsæreje. Her konkluderes s. 102f. at, afgørelserne ikke tager stilling til sumsærejet bortset fra en afgørelse, hvor spørgsmålet slet ikke var til pådømmelse, og derfor ikke var genstand for procedure.

- Der kan lægges til grund, at ægtepagter om sumsæreje blev godkendt af overøvrigheden, forud for særejereformen, hvor kravet om godkendelse af visse ægtepagter blev ophævet.
- Det kan endvidere lægges til grund, at der både før og efter særejereformen har foreligget en fast praksis, som har tilladt tinglysning af aftaler om sumsæreje.
- Aftaler om sumsæreje har endvidere uanfægtet været lagt til grund i retspraksis både før og efter særejereformen.
- Der er ikke i forarbejderne til særejereformen holdepunkter for at antage, at det med særejereformen der havde til formål at give ægtefæller større frihed til at træffe aftale om deres formueforhold, var hensigten at begrænse muligheden for at aftale sumsæreje.
- Den mellem parterne indgåede aftale indeholder en tilstrækkelig specifikation af den del af M's ejendom, der gøres til hans særeje.
- Herefter og da der ikke i øvrigt foreligger omstændigheder, der kan begrunde at parternes aftale om sumsæreje bør tilsidesættes, stadfæster landsretten denne del af byrettens dom.”

Sagen blev afsluttet ved landsretten. Højesteret fik dermed ikke mulighed for at tage stilling til sumsærejets gyldighed.

Det er bemærkelsesværdigt, at landsretten ikke direkte forholder sig til U1998.1674H. Dette til trods for at H's advokat påberåbte sig denne dom til støtte for, at aftalen om sumsæreje skulle anses for ugyldig. Sammenholdes de 2 domme, synes de at stride mod hinanden. På baggrund af Højesteretsafgørelsen må der som nævnt stilles *krav om sikker hjemmel, for at en aftale om ægtefællernes formueordning kan anses for gyldig*. Selvom landsretten ikke udtrykkeligt skriver, at den fornødne sikre hjemmel foreligger, kan landsrettens afgørelse (med god vilje) læses således, at landsretten mener, der er sikker hjemmel til sumsærejet³⁸ af to årsager.

For det første fordi, der kan aftales særeje for nærmere specificerede genstande, særejet kan begrænses til at angå en del af ægtefællernes ejendele, samt at sumsærejet ikke strider mod RVL § 28, stk. 2. Det er svært at læse denne del af landsrettens afgørelse anderledes end, at når RVL § 28 ikke er til hinder for en aftale om sumsæreje, taler det for at anse aftalen som gyldig. At RVL § 28 skal forstås således, finder jeg dog yderst tvivlsomt, idet bestemmelsen omhandler, *hvad der lovligt kan aftales*, og derfor omtaler den netop ikke, hvad der *ikke* kan aftales. Denne del af landsrettens argumentation er endvidere bemærkelsesværdig, i og med den til forveksling ligner den, landsretten anvendte i U1998.1674H, hvor landsretten også lagde vægt på, at den aftale der var til pådømmelse, ikke var i strid med RVL § 28, stk. 2. Men landsrettens afgørelse blev *ikke* stadfæstet af Højesteret, hvorfor det ikke er hensigtsmæssigt, at landsretten anvender en lignende argumentation i 2007 afgørelsen.

---

³⁸ Afgørelsen havde dog været bedre tjent med, at landsretten havde udtrykt dette direkte.

For det andet fordi 1) sumsærejet før særejereformen i 1990 blev godkendt af overøvrigheden, sammenholdt med at der ikke i forarbejderne til særejereformen er holdpunkter for at antage, at særejereformen havde til formål at begrænse muligheden for at aftale sumsæreje. Hertil må bemærkes, at på trods af at det ikke var overøvrighedens praksis at godkende ægtepagter, der materielt måtte anses for ugyldige, er dette ikke ensbetydende med, at når ægtepagter med sumsæreje bestemmelser er tinglyst forud for særejereformen, så er de gyldige. Spørgsmålet om gyldighed har altid henhørt under domstolene. Der er også i forbindelse med godkendelse af ægtepagter, hvor det var tvivlsomt, om disse var gyldige henvist til, at den endelige afgørelse om gyldigheden af ægtepagtens indhold henhørte under domstolene.³⁹ 2) fordi at aftaler om sumsæreje har været lagt uanfægtet til grund i retspraksis både før og efter særejereformen. I forhold hertil må det påpeges, at den gennemgang I. Nørgaard foretager i Formueordninger s.100ff. - af de afgørelser, hvor sumsærejet er lagt til grund i retspraksis viser - at domstolene ikke har taget stilling til lovligheden, måske bortset fra FM1990.48V. Her var spørgsmålet om sumsærejets lovlighed ikke til pådømmelse, og derfor ikke genstand for procedure. Denne del af landsrettens afgørelse efterlader et indtryk af, at de har dømt i overensstemmelse med det praktiske behov, der er for at anse sumsærejet for lovligt. Dette behov foreligger utvivlsomt, idet mange ægtefæller ønsker at indgå disse aftaler, sammenholdt med den faste praksis for at tinglyse sumsæreje ægtepagter. Men når retten tillægger sådanne hensyn vægt, er det vanskeligt for ægtefæller at forudsige deres retsstilling. Det kan synes som om, at blot en stor nok gruppe tror noget er lovligt, og handler i henhold hertil, så bliver det (med tiden) lovligt.

Det er vigtigt at holde sig for øje, at landsrettens afgørelse alene tager stilling til den forelagte aftale og dermed ikke til sumsæreje generelt. Dette fremgår tydeligt af præmisserne, hvor landsretten bl.a. udtaler, at RVL § 28 ikke er til hinder for en aftale *som den mellem parterne indgående*. Endvidere bemærker landsretten, at der ikke foreligger omstændigheder, der kan begrunde at *parternes aftale* om sumsæreje bør tilside-sættes.

Efter landsretten traf sin afgørelse i 2007, er retstillingen således, at landsretten har godkendt sumsærejet, hvor der var tale om et sumsæreje relateret til friværdien i en faste ejendom. Landsrettens afgørelse kan læses således, at der efter deres opfattelse, er

---

³⁹ Formueordninger s. 101ff.

den fornødne sikre hjemmel til sumsærejet. Læses afgørelsen således, strider den ikke mod U1998.1674H. Da sagen desværre ikke blev anket til Højesteret, har de endnu ikke direkte taget stilling til sumsærejet, og derfor heller ikke til om der er den fornødne sikre hjemmel til aftaler om sumsæreje. Men på baggrund af landsrettens afgørelse må det lægges til grund, at aftaler om sumsæreje, der relaterer sig til bestemte aktiver, herunder pensionsordninger, er gyldige.

Disse sumsærejeaftaler hvor summen er knyttet til en pensionsordning, vil formentlig ikke forekomme ofte i praksis, idet behovet for særejeaftaler er begrænset.⁴⁰ Det kan dog tænkes, fx at M ønsker at gøre de 100.000 kr. af hans ekstra kapitalpensionsordning, som han havde, før han mødte H til sit særeje. Selvom sumsærejet i sådanne tilfælde kan virke som en ønskværdig løsning, i forhold til M's ønsker frembryder aftalen om sumsæreje tvivlsspørgsmål. Herunder, hvorledes påvirkes sumsærejet, hvis pensionsordningen svinger i værdi? Samt hvad sker der med sumsærejet når pensionsordningen udbetales?

4.2.2.1.2.1 Problemstillingen vedr. værdisvingninger

Mange pensionsordninger er kendetegnet ved, at det opsparede beløb investeres i værdipapirer, der gerne skulle give et positiv afkast. Men pga. kursfaldene på aktiemarkedet har mange måtte sande, at pensionsordninger kan falde i værdi. Dette giver anledning til at overveje, hvorledes værdisvingninger påvirker sumsærejet.

En aftale om sumsæreje må forstås som en aftale om at stifte særeje for netop det aftalte beløb. Som en konsekvens heraf vil *sumsærejet være upåvirket af værdistigninger*.

I forhold til værdinedgang vil sumsærejet i alle tilfælde påvirkes af et fald i værdien af det aktiv, det relaterer sig til, såfremt værdifaldet medfører, at aktivets værdi er mindre end sumsærejet.

Mere tvivlsomt er det, hvorledes værditabet påvirker sumsærejet, når aktivet er faldet i værdi, men dog stadig repræsenterer en værdi, der er større end sumsærejet. Fx hvis M's ekstra kapitalpensionsordningen på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse d. 1/1 havde en værdi på 400.000 kr. og sumsærejet aftales til 100.000 kr. Ægtefællerne bliver separeret d. 1/9 og kapitalpensionens værdi er da 250.000 kr. Spørgsmålet om

---

⁴⁰ Se afsnit 4.2.1

hvorvidt sumsæret er påvirket af værdifaldet, er afgørende for, hvor stort et beløb M kan holde uden for skiftet.

I de tilfælde hvor ægtefællernes aftale må forstås således, at *de til enhver tid værende XX kr. skal være særeje*, påvirkes særet kun af værditabet, såfremt der ikke er tilstrækkeligt fælleseje til at rumme værdinedgangen. De aftaler om sumsæreje, der ikke indeholder nogen nærmere angivelse af, hvad der gøres til særeje, må forstås således, at særet er de til enhver tid værende XX kr.⁴¹ En aftale om at sumsæret skal udgøre de til enhver tid værende XX antal kr., må også føre til, at hvis værditabet er så stort, at det har belastet sumsæret, men pensionsordningen inden formuefællesskabets ophør igen er steget i værdi, så ”vågner” sumsæret op igen.

Særet er også upåvirket af værdifaldet i de tilfælde, hvor ægtefællerne har aftalt at fx de 100.000. kr. af M's pensionsordning, der udgør *kontaktbeholdningen, og som ikke anvendes til investeringer, skal tilhøre M som hans særeje*. Værditabet kan således alene henføres til den del af pensionsordningen, der anvendes til investeringer med værdipapirer.

Vanskeligere er det, når ægtefællerne har aftalt at *netop de 250.000 kr. som M indbetalte på sin pensionsordning før ægteskabets indgåelse, skal være hans særeje*. Da ægtefællerne har præciseret, hvilken del af pensionsordningen der aftales som sumsæreje, kan aftalen ikke længere forstås således, at de til enhver tid værende 250.000 kr. skal være særeje. Det er heller ikke kontantbeholdningen der gøres til særeje. Dermed opstår den yderst uheldige situation, at en bestemt del af pensionsordning, anvendes til investeringer, som udløser et værditab, både rummer fælleseje- og særemidler, og de investeringer der medfører et værdifald, kan ikke umiddelbart henføres til fælleseje eller særeje.

Der kan argumenteres for, at idet ægtefællerne netop har valgt at oprette et sumsæreje, er en konsekvens heraf, at de værdifald pensionsordningen er udsat for, ikke belaster sumsæret, da denne aftale netop skal sikre, at et bestemt nærmere præciseret beløb, ikke skal indgå i delingen på skiftet.

Heroverfor må anføres at, idet det er utvivlsomt, at særet også har været anvendt til investeringer, må særet kunne belastes af tabet. Ægtefællerne har netop *ikke* aftalt, at de til enhver tid værende 250.000 kr. skal være særeje, men at det er de 250.000 kr.

---

⁴¹ I Familieret og engagement s. 137, antages det, at ud fra de oplysninger der er i U2007.2748Ø, må der være tale om et genstandsrelateret sumsæreje uden prioritetsangivelse.

som M indbetalte før ægteskabets indgåelse. Problemet er blot, i hvilket omfang særejet belastes? Såfremt ægtefællen ikke har registreret, hvilke værdipapirer der er særeje, og hvilke der er fælleseje, vil man ikke kunne spore værditabet til fælleseje- eller særejeværdipapirerne. Foretages en registrering opstår spørgsmålet, hvem skal have meddelelsen om, hvilke værdipapirer der er særeje, og hvilke der er fælleseje, og hvordan skal denne meddelelse gives? Selvom problemet kunne løses ved en registrering, løser det ikke problemet i alle de tilfælde, hvor ægtefællerne ikke foretager en sådan registrering.

Det kunne overvejes om en forholdsmæssig fordeling af tabet på fælleseje- og særejemidler, kunne være en løsning. Men da forholdet mellem fælleseje og særeje hele tiden ændres i takt med nye indskud, må denne løsning også afvises.⁴²

Der synes således ikke nogen løsning på dette (især for pensionsordninger) praktiske problem

4.2.2.1.2.2 Problemstillinger vedr. realisering af aktivet

Når det aktiv sumsærejet relaterer sig til realiseres, giver det anledning til en række spørgsmål. Disse spørgsmål vil således ofte forekomme, hvor ægtefællerne har aftalt et sumsæreje, der relaterer sig til en pensionsordning, idet denne vil komme til udbetaling på et tidspunkt, og ægtefællerne ofte vil råde over den udbetalte pension.

Det første spørgsmål, der melder sig ved udbetalingen af pensionsordningen, er, bliver sumsærejet nu et abstrakt sumsæreje, eller må det betragtes som et alm. surrogat? Idet der ikke er hjemmel til det abstrakte sumsæreje, må denne løsning afvises.⁴³ Dermed må det udbetalte beløb betragtes som et almindeligt surrogat.

Et andet spørgsmål er, hvilke kontanter der er fælleseje, og hvilke der er særeje, når aktivet realiseres, og summen fx sættes ind på en konto? I forhold hertil kan det anføres at, i de tilfælde hvor ægtefællen ikke hæver penge på kontoen, er det for så vidt uden betydning, hvilke af midlerne der er særeje, og hvilke der er fælleseje. Det er unødvendigt at identificere særejet nærmere. Ved et skifte af fællesboet, kan sammenblandingproblemet løses ved hjælp af kvantitativ identifikation.⁴⁴

---

⁴² I Formueordninger s. 138 afviser I. Nørgaard også denne forholdsmæssige fordeling ved en lignende sammenblandingproblematik.

⁴³ I. Nørgaard deler denne opfattelse, Formueordninger s. 90.

⁴⁴ Af Familieret og engagement s. 151 fremgår, at det er tilstrækkeligt, at der kan ske en kvantitativ identifikation.

Sammenblandingsproblematikken bliver straks vanskeligere at løse, hvis ægtefællerne hæver penge på kontoen, hvad enten der er sat yderligere kontanter ind herpå eller ej. Spørgsmålet er herefter, hvilken formuestatus det hævede beløb har.

I forhold til rate- og rentepensioner giver den løbende udbetaling anledning til at overveje, hvornår sumsærejet kommer til udbetaling. Ratepensionen ubetaltes i en på forhånd nærmere bestemt årrække. Rentepensionerne udbetales så længe man lever. Har ægtefællerne indgået en aftale om sumsæreje relateret til en rate- eller rentepension, kan det ved et skifte være vanskeligt at få klarlagt, hvilke udbetalinger der er særeje, og hvilke der er fælleseje. Eller om særejet er kommet til udbetaling, hvis en del af pensionen endnu ikke er udbetalt. Dette har betydning hvis udbetalingerne er anvendt til køb af andre aktiver, da de aktiver der er købt for særejemidler, kan udtages forlods, jf. RVL § 28, stk. 3.

Parterne kan have taget højde for dette problem i deres aftale. De kan fx have aftalt at de 100.000 kr., der kommer til udbetaling først, er særeje.

Kan der ikke udledes noget af parternes aftale, er der flere mulige løsninger. En af disse er, at *særejet anses som uidentificerbart og dermed forsvundet*. En accept af denne løsning medfører, at når alle pengene er udbetalt, er ingen af dem særeje. Men idet en del af pensionsordningen var særeje inden udbetalingen, må en del af udbetalingen logisk set stadig være særeje, når hele pensionsordningen er kommet til udbetaling. Vælges denne løsning, kan ægtefællen dermed få særejet til at forsvinde, hvorfor den må afvises.⁴⁵

En anden mulig løsning er at foretage *en forholdsmæssig fordeling*, svarende til forholdet mellem sumsæreje og fælleseje. Det vil sige hvis pensionsordningen har en værdi af 400.000 kr. og sumsærejet udgør 100.000 kr., så er udbetalingerne $\frac{1}{4}$ særeje og $\frac{3}{4}$ fælleseje. Denne løsning må dog ligeledes afvises, idet den ikke kan anvendes ved rentepensionerne. Rentepensionsordningens værdi kendes ikke før den pensionsberettigedes død, dermed kan forholdet mellem fælleseje og særeje ikke fastlægges ved udbetalingens påbegyndelse. For en løsning bør accepteres, må det være et krav, at den kan finde anvendelse, både når sumsærejet relaterer sig til en rate- og en rentepension.

Som den sidste mulighed kan nævnes, at *ægtefællen selv kan træffe bestemmelse om, hvilken del af udbetalingen der er særeje, og hvilken del der er fælleseje*. Dog såle-

---

⁴⁵ Se Familieret og engagement s. 156 samt Formueordninger s. 130

des at der skal gives en meddelelse om udbetalingernes formuestatus. Det rejser imidlertid spørgsmålet om, hvem der skal have denne meddelelse, samt hvordan den skal gives. Selv hvis det accepteres at ægtefællen kan bestemme, hvilke udbetalinger der er henholdsvis fælleseje, og særeje, giver det kun svaret på, hvad der er fælleseje og særeje i de tilfælde, hvor ægtefællerne har truffet bestemmelse herom. Men i de (mange) tilfælde hvor ægtefællerne ikke har foretaget en registrering, er det stadig ikke muligt at fastlægge, hvad der er særeje, og hvad der er fælleseje. Sammenblandingsproblemet er dermed ikke løst i disse tilfælde.

Som ovenforstående viser, opstår der, når ægtefællerne aftaler genstandsrelateret sumsæreje, væsentlige sammenblandingsproblematikker, der ikke med den nuværende lovgivning lader sig løse.

4.2.2.2 Fremtidige indbetalinger

Hvor RVL § 16h, stk. 1, 1. pkt. ikke medfører nyskabelse i forhold til ægtefællernes aftalemuligheder, medfører RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt. en væsentlig nyskabelse. En aftale om at en pensionsordning skal være særeje, kan nu også omfatte fremtidige indbetalinger på pensionsordningen.

RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt. lyder *”En sådan aftale kan også omfatte fremtidige indbetalinger på pensionsrettigheden.”*

Baggrunden for bestemmelsen fremgår af familie- og forbrugerministerens svar til Retsudvalget, spørgsmål 1 REU L 146 ”Ægtefællerne kan dog have et ønske om at undgå forslagens regler om compensation eller deling af værdien af ekstra opsparing. Dette ønske kan gælde for allerede foretagne indbetalinger og for fremtidige indbetalinger på pensionsordningen. ... Forslaget om, at det også skal være muligt at aftale særeje for fremtidige indbetalinger skal ses i lyset af en omstridt tingslysningspraksis på området, hvorefter der ofte sker afvisning af særejeægtepagtbestemmelser om pensionsordninger, der også omfatter fremtidige indbetalinger. Dette synes uhensigtsmæssigt, særlig når udgangspunktet for det samlede forslag er, at heller ikke værdien af rimelige fremtidige indbetalinger skal indgå i delingen mellem ægtefællerne.”

Formålet med RVL 16h, stk. 1, 2. pkt. er, at imødekomme ægtefællers evt. ønske om at undgå reglerne om compensation eller deling af værdien af ekstra opsparing. Dette kan gælde både for allerede foretagne indbetalinger og for fremtidige indbetalinger på

en pensionsrettighed.⁴⁶ Ønsket har således været at ændre den hidtidige uheldige retsstilling, hvor det kun var pensionsordningen på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse, der kunne gøres til særeje, således at ægtefællernes ønske, om at det er *pensionsordningen* inkl. fremtidige indbetalinger, der kan aftales som særeje, imødekommes.

Af ordlyden af RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt. fremgår det, at aftalen *kan* omfatte fremtidige indbetalinger. Ægtefællerne har dermed valgfrihed med hensyn til, om de ønsker, at de fremtidige indbetalinger skal være særeje eller ej. Denne aftalefrihed gør det nødvendigt at fastlægge, hvorledes ægtepagten skal udformes, for at fremtidige indbetalinger bliver henholdsvis særeje og fælleseje. Bestemmelsen indeholder ikke nogen angivelse af, hvorledes ægtepagtens ordlyd skal udformes, for at fremtidige indbetalinger omfattes af særejet.

Af forarbejderne fremgår det, at hvis ægtefællerne aftaler, at ”pensionsrettigheden skal være særeje”, vil de fremtidige indbetalinger som udgangspunkt også være omfattet af særejet.⁴⁷ Det skal således ikke fremgå direkte af parternes aftale om særeje, at denne også omfatter fremtidige indbetalinger, blot det fremgår, at det er selve *pensionsrettigheden*, der er særeje.

Hvis parterne i ægtepagten anfører, at det er indeståendet på pensionsrettigheden pr. dd/mm år, der skal være særeje, eller indestående kr. XX, der skal være særeje, vil de fremtidige indbetalinger formentlig ikke være særeje.⁴⁸ Medmindre det udtrykkeligt er anført i ægtepagten, at de fremtidige indbetalinger også omfattes af særejet.

RVL § 16h, stk. 1, 2 pkt. har givet anledning til debat, bl.a. har foreningen af familierestadvokater i dets høringssvar anført, at det er betænkeligt, at der kan aftales særeje for fremtidige indbetalinger på en pensionsordning.⁴⁹ J. U. Grønborg har kritiseret bestemmelsen for, at være i strid med det præceptive surrogationsprincip, idet fællesejemidler indskudt på pensionsordningen bliver til særeje, og der åbnes op for vilkårlig forøgelse af særejet på bekostning af fællesejet.⁵⁰ Heroverfor står I. Nørgaard, hvis synspunkt er, at der næppe er reelle problemer ved denne ordning. Dette begrundes med, dels at rimelige fremtidige indbetalinger i forvejen kan udtages forlods, jf. RVL §

---

⁴⁶ Bem. s. 14

⁴⁷ Bem. s. 28

⁴⁸ Pensionsrettighedens behandling s. 77

⁴⁹ Bem. s. 17

⁵⁰ www.synopsis.dk 30 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål

16b, stk. 1, dels med at RVL § 23, stk. 1 sikrer mod misbrug ved uforholdsmæssige store fremtidige indbetalinger på en særejepensionsrettighed under ægteskabet.⁵¹

Når det skal afgøres, om dette er en positiv lovændring eller ej, er det relevant at se på den hidtidige retsstilling, og sammenholde de problematikker denne gav anledning til med RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt. Retsstillingen før 2007, hvor ægtefællerne ikke kunne aftale, at fremtidige indbetalinger på pensionsordningen skulle være omfattet særeje, udløste urimelige resultater. For det første fordi det ofte var ægtefællernes ønske, at selve pensionsordningen inkl. fremtidige indbetalinger skulle være særeje.⁵² Dermed skulle ægtefællerne løbende opdatere deres ægtepagt, for at denne levede op til deres ønske. Dette er ikke længere nødvendigt. For det andet gav sammenblandingen af særeje og de senere foretagne fælleseje indbetalinger anledning til en række sammenblandings spørgsmål, der vanskeligt lader sig løse. Fx hvornår udbetales henholdsvis fælleseje og særeje, når den pensionsordning der er aftalt særeje for, er en rate- eller rentepensionen? Eller hvad er fælleseje, og hvad er særeje, når en udbetalt pensionsordning anvendes til erhvervelse af andre aktiver? Der var således et behov for en ændring af retsstillingen.

J. U. Grønborgs synspunkt om, at der med RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt. åbnes op for vilkårlig forøgelse af særejet på bekostning af fællesejet, er et væsentligt kritikpunkt. Den eneste beskyttelse af fællesejet ikke-ejerægtefællen har, er RVL § 23, stk. 1, der giver denne ret til et vederlagskrav, såfremt ejerægtefællen ved misbrug af sin rådighed over fællesboet i væsentlig grad har formindsket den del af fællesboet, han råder over. Særejepensionsordningen kan dermed forøges med fællesejemidler, så længe der ikke er tale om misbrug, uden den anden ægtefælle kan rejse noget krav i den anledning.

Endvidere finder jeg det problematisk, at det ikke udtrykkeligt skal fremgå af parternes aftale, at de fremtidige indbetalinger skal være særeje, da det kan være vanskeligt for ægtefællerne at gennemskue, om de fremtidige indbetalinger er særeje eller fællesje. De advokater, der opretter ægtepagter, om at pensionsordningen skal være særeje, må således sikre sig, at ordlyden af ægtepagten stemmer overens med ægtefællernes ønske om, hvilken formuestatus de fremtidige indbetalinger skal have.

Ud fra de ovenforstående drøftelser af RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt. og de konsekvenser denne bestemmelse har, anser jeg bestemmelsen som en fornuftig løsning på de problemer, den tidligere retsstilling gav anledning til. Sammenblandingsproblematikken lø-

---

⁵¹ Pensionsrettighedens behandling s. 77

⁵² Se afsnit 2.1

ses. Men endnu vigtigere RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt. giver ægtefællerne *mulighed for* at indgå de aftaler, som de ønsker, nemlig at selve pensionsordningen (herunder også fremtidige indbetalinger) er særeje. Samtidig med at ægtefællerne bevarer muligheden for, at aftale at det ”kun” er indeståendet pr. datoen for ægtepagtens oprettelse, der er særeje.

Problematikken omkring den manglende beskyttelse af fælleseje ved en aftale om, at pensionsordningen inkl. fremtidige indbetalinger skal være særeje, kan løses ved, at ægtefællerne indgår en aftale om, at pensionsordningen inkl. fremtidige indbetalinger *op til et bestemt beløb* er særeje. Fx en aftale om at M’s pensionsordning skal være M’s særeje, ligeledes skal de indbetalinger, M foretager være hans særeje, dog således at de indbetalinger der årligt overstiger 100.000 kr., stadig indgår i fællesejet.⁵³

Det skal i det følgende afsnit diskuteres, om sådanne aftaler må anses for gyldig.

4.2.2.2.1 Aftaler om begrænsning af fremtidige indbetalinger

Der kan anføres to klare fordele ved aftaler om, at pensionsordningen inkl. fremtidige indbetalinger op til et vist beløb skal være særeje. *For det første* sikrer ikke-ejerægtefællen, at de fælleseje indskud der overstiger det aftalte maksimum beløb, forbliver fælleseje. Dermed beskyttes ikke-ejerægtefællen mod større forøgelse af særejet end forudsat på aftaletidspunktet. *For det andet* er det mere overskueligt for ikke-ejerægtefællen på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse, hvor stort særejet kan blive igennem et langt ægteskab.

Der er tinglyst ægtepagter med bestemmelse om, at pensionsordningen inkl. fremtidige indbetalinger op til et bestemt beløb skal være særeje. Personbogen i Århus i april 2007 stillede krav om, at når ægtefællerne oprettede aftaler om at en pensionsordning skulle være særeje inkl. fremtidige indbetalinger, skulle de fremtidige indbetalinger være maksimeret til et bestemt beløb.⁵⁴ Dette krav har dog ikke hjemmel i RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt., hvorfor landsretten formentlig ikke vil opretholde dette krav ved en evt. sag herom. Men det forhold, at der ikke er noget krav, om beløbet skal være maksimeret, fører ikke til, at en maksimering ikke kan være inden for RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt.’s grænser. Det må dog nævnes, at det forhold, at der er tinglyst ægtepagter med dette ind-

---

⁵³ Det skal bemærkes, at en sådan aftale ikke ensbetydende med, at de midler M indskyder over 100.000 kr., skal indgå i delingen, dette afhænger af reglerne i RVL §§ 16b-e.

⁵⁴ www.synopsis.dk Kommentarer til RVL § 16h

hold, ikke er ensbetydende med, at ægtepagtens indhold er gyldigt. Gyldighedsspørgsmålet henhører under domstolene.

Det er således i sidste ende domstolene, der må foretage en vurdering af, om disse ægtepagter er gyldige eller ej. Domstolene har endnu ikke haft mulighed for at tage stilling hertil. Hverken lovens ordlyd, bemærkningerne eller betænkningen forholder sig hertil.

RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt. medfører en retsstilling, hvor ægtefællerne har aftalefrihed for, hvorvidt de ønsker, at de fremtidige indbetalinger på pensionsordningen skal være særeje eller fælleseje. En udstrækning af ægtefællernes aftalefrihed til at omfatte særejeaftaler hvor de fremtidige indbetalinger op til et bestemt beløb også omfattes af særejet, vil ikke medføre ulemper, der adskiller sig fra, de ulemper der opstår, når ægtefællerne vælger ”kun” at gøre pensionsordningen på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse til særeje. Ved en aftale om at fremtidige indbetalinger op til et bestemt beløb skal være særeje, etableres et genstandsrelateret sumsæreje. Som det fremgår af afsnit 4.2.2.1.2, anses genstandsrelaterede sumsæreje aftaler for gyldige.

Det er min opfattelse at ægtefællerne, som det mindre i det mere, kan aftale, at kun en del af de fremtidige indbetalinger skal være særeje. Dels fordi at aftaler om genstandsrelateret sumsæreje er gyldige jf. U2007.2748Ø. Dels fordi at, der er aftalefrihed, i forhold til om ægtefællerne ønsker, at de fremtidige indbetalinger skal være fælleseje eller særeje. Samt dels fordi at aftaler om fremtidige indbetalinger op til et bestemt skal være særeje, ikke skaber andre tvivlsspørgsmål end de aftaler om, at særejet skal omfatte pensionsordningen på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse, giver anledning til. J. U. Grønberg antager ligeledes, at ægtefællerne kan indgå disse aftaler.⁵⁵

Man kan som før 1/1 2007 indføre den begrænsning, at en given procent af ejerægtefællens løn, der indsættes direkte på pensionsordningen af arbejdsgiveren, skal være særeje.⁵⁶

---

⁵⁵ www.synopsis.dk Kommentarer til RVL § 16h

⁵⁶ Se afsnit 2.1

4.3 Aftaler om deling

RVL § 16h, stk. 2 lyder: ”Ægtefæller kan ved ægtepagt aftale, at værdien af en kapital- eller ratepensionsordning skal indgå i delingen af fællesboet ved skifte i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring.”

4.3.1 Behovet for aftaler om deling

Da RVL § 16b medfører, at alle rimelige pensionsordninger skal udtages forlods, var der i ægtefællepensionsudvalget enighed om, at der var behov for en bestemmelse om, i hvilket omfang ægtefællerne skulle kunne indgå aftaler om deling af deres pensionsordninger. Men medhensyn til i hvilket omfang ægtefællerne skulle kunne indgå disse aftaler, delte udvalget sig. Flertallet mente, at ægtefællerne skulle kunne indgå aftale om deling af værdien af rate- og kapitalpensionsordninger. Mens mindretallet ikke mente, at ægtefællerne skulle, kunne indgå aftaler om deling af værdien af arbejdsmarkedspensioner, uanset om disse var kapital-, rate- eller rentepensioner.⁵⁷ Der er i RVL § 16h, stk. 2 indsat en bestemmelse som foreslået af ægtefællepensionsudvalgets flertal.

Muligheden for at oprette ægtepagt om deling og dermed fravige lovens udgangspunkt – om at rimelige pensionsordninger udtages forlods – blev indført for bl.a. at sikre, at ægtefæller der har indrettet sig efter den hidtidige retstilstand (hvorefter værdien af en kapital- eller ratepensionsordning skulle indgå i lighedelingen, mens rentepensioner kunne udtages forlods), kan aftale at dette fortsat skal gælde for dem.⁵⁸ For disse ægtefæller kan der være et stort behov for at indgå ægtepagter om deling.

De ægtefæller der, på trods af lovens udgangspunkt, stadig ønsker størst mulig lighedeling af formuen, uanset om den er placeret i pensioner eller andre aktiver, vil kunne oprette ægtepagt om deling af værdien af kapital- og ratepensioner. Da det følger af RVL § 16b, stk. 3, at værdien af øvrige pensioner indgår i delingen, vil det ikke være nødvendigt at oprette ægtepagt, for at disse skal indgå i delingen på et skifte. Såfremt det er ægtefællernes ønske, at opnå deling af samtlige af deres kapital- og ratepensioner uanset om der er tale om rimelige eller ekstrapensioner, er det tilrådeligt, at de pensionsordninger der ønskes lige delt, nævnes i ægtepagten. Især fordi de opsparinger en ægtefælle har ud over sin arbejdsmarkedspension, vil være en rimelig pensionsordning,

---

⁵⁷ Bet. s. 207f.

⁵⁸ Bet. s. 207 og bem. s. 14

såfremt der er tale om en opfølgingsopsparing.⁵⁹ Endvidere undgår ægtefællerne også tvivl om, hvorvidt der er tale om en rimelig pensionsordning, der ikke skal deles, eller en ekstraopsparing der skal deles.

I henhold til RVL § 16c udtager ægtefællerne alle sine pensionsordninger forlods, såfremt ægteskabet har været af kortere varighed⁶⁰. Der er således behov for ægtepagt om deling ved kortvarige ægteskaber, såfremt ægtefællerne ønsker, at værdien af deres rimelige pensionsordninger og/eller ekstrapensionsordninger skal indgå i lighedelingen.

4.3.2 Hvad kan aftales?

Med RVL § 16h, stk. 2 er der skabt hjemmel til, at ægtefæller kan indgå *visse* forhånds-aftaler om, hvorvidt en pensionsordning, der ifølge lovens udgangspunkt kunne udtags forlods, skal indgå i lighedelingen ved et evt. skifte.

Hvorvidt en aftale om deling af en pensionsordning må betragtes som gyldig eller ej, er en vurdering, som i sidste ende må foretages af domstolene. Foreløbig har domstolene ikke haft mulighed for at tage stilling til ægtepagter om deling af pensionsordninger. Der kan være flere årsager til den manglende praksis på området, men en af dem er formentligt, at mange af de ægtepagter der er blevet oprettet, endnu ikke har skullet stå sin prøve ved et skifte. Det er således formentligt kun et spørgsmål om tid, før domstolene får lejlighed til at tage stilling til aftaler om deling.

Den manglende praksis gør det interessant at undersøge, om der i retsgrundlaget er givet retningslinjer for, hvilke aftaler der gyldigt kan indgås.

Som I. Nørgaard skriver i *Formueordninger* s. 42 kan ingen være tjent med, at en aftale *muligvis* er gyldig – gyldigheden skal oftest afprøves mange år efter aftalens indgåelse. Det er således væsentligt at få fastlagt, hvilke aftaler om deling der er hjemmel til at indgå på baggrund af RVL § 16h, stk. 2.

4.3.2.1 Ægtefællerne kan aftale deling

Det fremgår af ordlyden, at det, der kan aftales, er, at værdien af kapital- eller ratepension skal *indgå i delingen* ved et skifte i anledning af separation eller skilsmisse eller bo-

---

⁵⁹ Se afsnit 3.2.2

⁶⁰ Et ægteskab er kortvarigt, hvis det har været mindre end 5 år jf. bem. s. 24.

sondring. Det er dermed vigtigt, når der oprettes en ægtepagt om deling, at denne udformes, så det fremgår, at det er *værdien* af kapital- og ratepensionen, der skal ligedeles.

Da pensionsordninger er § 15, stk. 2 rettigheder, hvorom der er fastsat særlige regler for behandlingen på skiftet, er det forkert, hvis der i ægtepagten står, fx at kapitalpensionen skal være fælleseje, da pensionen i forvejen er omfattet af fællesejet. Ægtefællerne aftaler således blot, at RVL §§ 16a-g skal gælde, og hvis der er tale om en rimelig pensionsordning, skal denne udtages forlods.

I R&R 2007 nr. 4 s. 50 skriver H. S. Hansen cand.jur. & N. H. Larsen cand.jur. ”modstykket til en aftale om særeje er en aftale mellem ægtefællerne om, at en eller flere nærmere angivne pensionsordninger skal indgå som en del af ægtefællernes fællesje.” Denne formulering vil ikke være hensigtsmæssig i en ægtepagt, idet den ikke udtrykkeligt bestemmer, at der skal ske deling af værdien af ordningen, men nærmere bestemmer, at ordningen er en del af ægtefællernes fælleseje. Videre skriver de ”aftaler om særeje eller fælleseje indgået mellem ægtefællerne ved ægtepagt kan også...”

Det er ikke at håbe, at der er advokater der, som H. S. Hansen & N. H. Larsen, har misforstået bestemmelsen om deling, og dermed laver ægtepagter med indhold svarende til det i artiklen. Såfremt dette skulle være tilfældet, og sådanne ægtepagter bliver anmeldt til tinglysning, bør de afvises, da en sådan bestemmelse ikke siger noget om, hvorvidt pensionen skal ligedeles ved separation eller skilsmisse eller ej.

4.3.2.2 For hvilke pensionsordninger kan deling aftales?

RVL § 16h, stk. 2 fastslår at ægtefæller ved kan ægtepagt aftale, at værdien af *en kapital- eller ratepensionsordning* skal indgå i delingen af fællesboet ved skifte i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring. Der må således, i forhold til hvilke typer af pensionsordninger der kan aftales deling af, sondres mellem kapital- eller ratepensioner og rentepensioner.

4.3.2.2.1 Rentepensioner

Det fremgår modsætningsvis af RVL § 16h, stk. 2, at ægtefællerne ikke har mulighed for at aftale lighedeling af deres rentepensioner.

Denne begrænsning i ægtefællernes aftalefrihed har givet anledning til en del kritik. Bl.a. skriver L. Nielsen i Skilsmisseret s. 203, at det hverken er nødvendigt eller

hensigtsmæssigt at afskære ægtefæller fra at aftale deling af en livrente. L. Faurdal skriver i Kapitalmarked og kunderelationer s. 47 at ”Hvis reglen skal anvendes fremadrettet, bør den ændres, så ægtefæller også kan bestemme, at livrenter skal kunne indgå i delingen, så alle pensionstyper ligestilles jf. hovedargumentationen i lovens § 16b, hvorefter alle typer af pensionsrettigheder ligestilles uanset art, herunder ved opdelingen i ”rimelige” og ”ekstra” pensionsrettigheder.”

Uanset om man er enig i denne kritik af reglerne eller ej, er retstillingen den, at det ikke kan aftales, at livrenter skal indgå i delingen. Ægtefæller med livrenter der ønsker størst mulig lighedeling, må derfor sørge for at indrette sig således, at de tager højde herfor.

4.3.2.2.2 Rate- og kapitalpensioner

At ægtefællerne kan aftale deling af værdien af deres rate- og kapitalpension, fremgår af ordlyden af RVL § 16h, stk. 2. Derimod fremgår det ikke af RVL § 16h, stk. 2, om der kan indgås aftaler om deling af de pensioner, der har *karakter* af kapital- og ratepensioner, herunder bl.a. indestående i Lønmodtagerens Dyrtdidsfond, indeksordninger der er tegnede som rateordninger osv. Ligeledes indeholder hverken betænkningen eller bemærkningerne fortolkningsbidrag vedr. dette. Men det fremgår af familie- og forbrugerministerens svar til Retsudvalget spørgsmål 8 og 35 RUL L 146, at hvis der reelt er tale om en kapital- eller ratepension, så kan ægtefællerne aftale, at denne skal indgå i delingen på skifte med hjemmel i RVL § 16h, stk. 2.

Hjemlen til at aftale deling af rate- og kapitalpensioner, jf. RVL § 16h, stk. 2 er ikke begrænset til aftaler om deling af ordninger, der eksisterede ved lovens ikrafttræden. Der kan således også indgås delingsaftaler om kapital- og ratepensioner oprettet efter lovens ikrafttræden. Endvidere kan ægtefæller, der har indgået ægteskab såvel før som efter lovens ikrafttræden, indgå aftaler om deling jf. RVL § 16h, stk. 2.

4.3.2.2.3 Mix-pensioner

Ægtefæller kan have en pensionsordning, der både indeholder en rate- eller kapitalpension samt en rentepension. I det følgende kaldet mix-pensionsordning. Ægtefæller med denne type ordning kan ønske at aftale lighedeling.

Det fremgår som nævnt modsætningsvis af RVL § 16h, stk. 2, at det ikke kan aftales, at værdien af rentepensionen skal indgå i ligedelingen ved et skifte. Men spørgsmålet er, om der kan aftales deling af den del af ordningen, der er en kapital- eller ratepension.

Mix-pensionen adskiller sig ikke fra den type af ordninger, hvor der til den løbende livsbetingede ordning er tilknyttet en garanteret ydelse i 10 år. For denne type af ordninger er det klart, at ægtefællerne ikke kan træffe bestemmelse om, at værdien af den løbende livsbetingede ordning skal indgå i delingen på skiftet. Men spørgsmålet er ligeledes, om ægtefællerne da kan aftale deling af den garanterede ydelse?

En fortolkning af lovens ordlyd medfører ikke noget svar herpå. Ligeledes er både bemærkningerne og betænkningen tavse herom.

For at afklare hvilke aftalemuligheder ægtefællerne har i forhold til denne type af pensionsordningen, må der ses på retsstillingen før d. 1/1 2007, da formålet med RVL § 16h, stk. 2, er at give ægtefæller, der har indrettet sig efter den tidligere retsstilling mulighed for, at aftale sig til denne igen efter lovens ikrafttræden.⁶¹ Efter den tidligere retsstilling var det afgørende, om beløbet kom til udbetaling uanset om den pensionsberettigede døde før udbetalingstidspunktet eller ej, samt om beløbet var særskilt kontoført.⁶² Dette, sammenholdt med, at der kan aftales deling, såfremt der reelt er tale om en kapital- eller ratepension, må føre til, at man kan aftale at den del af mix-pensionen, der udgør en rate- eller kapitalpension, skal indgå i ligedelingen, såfremt rate- eller kapitalpensionen kommer til udbetaling.

Dette synspunkt deles af I. Nørgaard i Pensionsrettigheders behandling s. 78 note 96, samt J. U. Grønborg & S. Røvsing i TFA2007.336.

4.3.2.2.4 Ordningen ændres til en anden ordning

Da det er muligt at ændre sin kapital- eller ratepension til en rentepension, vil der være ægtefæller, der, efter de har oprette ægtepagt om deling af deres pensionsordning, ændrer denne til en rentepension. Det rejser spørgsmålet om, hvorvidt værdien af rentepensionen eller dele heraf indgår på skiftet?

---

⁶¹ Bet s. 14

⁶² Familieret 2003 s. 531

Dette spørgsmål har selvsagt kun relevans, hvor der enten er tale om en rimelig rentepension, idet ekstrapensionen indgår i delingen under alle omstændigheder, eller hvor der er tale om et kortvarigt ægteskab, jf. RVL § 16c, stk. 1, idet alle pensionsordninger da udtages forlods.

Lovens ordlyd, bemærkningerne, betænkningen samt de øvrige lovforarbejder forholder sig ikke til den situation, hvor ægtefællerne konverterer deres rate- eller kapitalpension til en rentepension. Domstolene har ej heller fået forelagt spørgsmålet.

Det er derfor interessant at se, hvorledes den øvrige juridiske litteratur forholder sig til denne problemstilling. I. Nørgaard konkluderer i Pensionsrettigheders behandling s. 83, at konsekvensen af en ændring af pensionsordningen fra rate- eller kapitalpension til en rentepension må være, at ordningens værdi på konverteringstidspunktet stadig skal deles. Denne løsning er efter min opfattelse fornuftig. Det vil være et urimeligt resultat, hvis intet beløb skal indgå i lighedelingen, fordi pensionsordningen er konverteret til en rentepension i stedet for en kapital- eller ratepension.

Men det kan diskuteres, om der er hjemmel til at lade dele af rentepensionen indgå efter konverteringen. Det synes at stride mod ordlyden af RVL § 16h, stk. 2, hvis værdien af rentepensionen eller en del heraf skal indgå på skiftet.

Før d. 1/1 2007 ville konsekvensen, af at en ægtefælle konverterede sin rate- eller kapitalpension til en rentepension, være, at ikke-ejerægtefælle fik et vederlagskrav enten, jf. RVL § 23, stk. 1 om misbrug eller RVL § 23, stk. 2, da der ville være anvendt betydelige fællesjemidler til bedste for ægtefællens § 15, stk. 2 rettighed. Men idet RVL § 23, stk. 2 ikke finder anvendelse på pensionsrettigheder, jf. RVL § 23, stk. 4, er der ikke hjemmel til at tillægge ikke-ejerægtefællen et vederlagskrav. I. Nørgaard skriver i Pensionsrettigheders behandling s. 83, vedr. hjemlen til deling af beløbet på konverteringstidspunktet, at: ”Man må formentlig kunne anvende enten RVL § 23, stk. 1 om misbrug af fællesboets midler eller princippet i RVL § 23, stk. 2.”

Hertil må anføres, at § 23, stk. 1 kun finder anvendes i de tilfælde, hvor der er tale om en illoyal disposition. Da det kan være et helt legalt ønske at konvertere sin pensionsordning fra en kapital- eller ratepensionsordning til en rentepensionsordning, vil RVL § 23, stk. 1 *ikke kunne finde anvendelse i alle tilfælde*, hvor en pensionsordning konverteres. Der kan dog tildeles et vederlagskrav efter RVL § 23, stk. 1, hvor konverteringen sker for at unddrage midler fra deling.

Hvorvidt princippet i RVL § 23, stk. 2 må anses for en mulig løsning på hjemmelsproblematikken, kan diskuteres. Det kan anføres, at såfremt det havde været lovgivers ønske, at RVL § 23, stk. 2 skulle finde anvendelse i dette tilfælde, burde der have været taget højde for det, enten i loven eller i det mindste i forarbejderne. Hertil kommer, at RVL § 23, stk. 4 netop skal hindre, at en ægtefælle kan rejse vederlagskrav, som følge af den anden ægtefælle foretager fælleseje indbetalinger på en pensionsordning,⁶³ hvilket netop er tilfældet her.

Det kan overvejes, hvorvidt denne problemstilling kan løses ved hjælp af surrogationsprincippet. Spørgsmålet er om rentepensionen kan anses som et surrogat for den hidtidige ordning, og på dette grundlag indgå i delingen. Definitionen på et surrogat er, et aktiv der træder i stedet for et andet fx ved bytte og køb og salg.⁶⁴ I dette tilfælde byttes kapital- eller ratepensionen til en rentepension, hvorfor der er tale om, at *rentepensionen er et surrogat*. Som det fremgår af familie- og forbrugerministerens svar til Retsudvalget på spørgsmål 8 REU L 146, vil en aftale mellem ægtefællerne, om at værdien af en kapitalpension skal indgå i delingen, medføre at surrogater for kapitalpensionen skal indgå i delingen på skiftet. Dermed finder jeg, at denne problematik kan løses ved hjælp af surrogationsprincippet.

Som følge af at der vil kunne opstå en situation, hvor dele af en rentepension indgår i delingen. Det må derfor overvejes, hvilket beløb der indgår i denne deling. Da ægtefællerne ikke kan aftale, at rentepensionen skal indgå i delingen jf. RVL § 16h, stk. 2 modsætningsvis opstår, der en dobbelt begrænsning. For det første vil den værdi rate eller kapitalpensionen havde, danne maksimum for hvilket beløb der indgår i delingen. Hvis værdien af rentepensionen på tidspunktet for konverteringen er mindre end rate eller kapitalpensionens, danner værdien af rentepensionen maksimum for, hvad der kan indgå i ligedelingen, idet fremtidige indbetalinger på rentepensionen ikke kan aftales, at skulle indgå i ligedelingen, jf. RVL § 16h, stk. 2 modsætningsvis.

Som en konsekvens af, at (dele af) rentepensionen skal indgå i ligedelingen, må det overvejes, hvorledes denne skal deles på skiftet. Reglerne i RVL § 16f finder anvendelse, jf. RVL § 16h, stk. 3.⁶⁵ Dette medfører, at kan ægtefællen ikke betale kontant, etablere en afdragsordning eller give den anden ægtefælle en andel af sin kapitalpensi-

---

⁶³ Bem. s. 28

⁶⁴ Skilsmisseret s. 251

⁶⁵ Se afsnit 4.4

on, må en afdragsordning ved rentepensionens udbetaling etableres, jf. RVL § 16f, stk. 2. Såfremt der opstår en situation, hvor ægtefællerne er nødsaget til at oprette en afdragsordning ved rentepensionens udbetaling, vil kravet bortfalde, hvis pensionsindehaveren dør før udbetalingstidspunktet, idet rentepensionen da ikke kommer til udbetaling. Endvidere fremgår det af forarbejderne⁶⁶ at kravet også bortfalder, såfremt ægtefællen, der skal have del i pensionen, dør, inden ejerægtefællen opnår pensionsalderen. Dette kan betyde, at den ligedeling som ægtefællerne havde aftalt i ægtepagten, ikke bliver en realitet, hvilket er yderst uheldigt.

4.3.2.3 Fremtidige indbetalinger

Pensionsordninger er kendetegnet ved, at man betaler ind på dem i løbet af sit arbejdsliv, for at sparre op til man ikke længere er på arbejdsmarkedet, dermed vil pensionsordningens værdi vokse i løbet af et ægteskab. Det giver anledning til at overveje, hvorvidt de fremtidige indbetalinger er omfattet af en ægtepagt om deling af værdien af kapital- og ratepensionen, eller om det blot er den værdi, pensionsordningen havde på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse, der indgår på skiftet.

De fremtidige indbetalinger er i betænkningen og i bemærkningerne kun omtalt i forbindelse med RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt. Da der ej heller er nogen praksis vedr., hvorvidt de fremtidige indbetalinger er, eller kan være omfattet af en aftale efter RVL § 16h, stk. 2, må det afklares, hvorledes den juridiske litteratur forholder sig hertil.

I. Nørgaard antager i Pensionsrettigheders behandling s. 79, at det må kunne aftales, at værdien af alle de på skiftetidspunktet værende pensionsrettigheder, der har karakter af kapital- og ratepensionsrettigheder, skal indgå i ligedelingen,⁶⁷ idet formålet med reglen i RVL § 16h, stk. 2 først og fremmest var, at give ægtefæller, der ønsker det, mulighed for at opretholde de før d. 1/1 2007 gældende delingsregler. Endvidere konkluderer I. Nørgaard, at det er uden betænkeligheder, at fremtidige indbetalinger skal indgå i delingen, idet man anvender fællesejemidler, der skal deles til indskud på andet fælleseje, der efter aftalen også skal deles.

J. U. Grønberg, der ligeledes antager at ægtefællerne kan aftale, at også fremtidige kapital- og ratepensionsordninger skal ligedeles, begrundet dette med, at det ikke er i

---

⁶⁶ REU-bet., bemærkningerne til ændringsforslagene 2-7

⁶⁷ L. Nielsen er af samme opfattelse i Skilsmisseret s. 202.

strid med den præceptive surrogationsgrundsætning, og der gælder af samme grund ikke noget specificationskrav.⁶⁸

Da der ikke i den juridiske litteratur findes eksempler på teoretikere, der mener, at ægtefællerne ikke kan aftale, at de fremtidige pensionsordninger skal indgå i delingen, er der enighed i teorien om, at ægtefællerne kan aftale at fremtidige *pensionsordninger* skal indgå i delingen. Dermed må ægtefællerne, som det mindre i det mere, kunne aftale, at fremtidige indbetalinger på en allerede eksisterende pensionsordning skal indgå i delingen ved et evt. skifte.

Ægtefællerne *kan* indgå disse aftaler, der er således aftalefrihed med hensyn til om de ønsker det. Denne aftalefrihed kan være problematisk, da det kan være svært for ægtefællerne at forudsige omfanget af delingsaftalen, når det ikke vides præcist, om der er indgået en aftale om deling af værdien af pensionsordningen, som den er på oprettelsestidspunktet, eller om det er værdien på skiftetidspunktet, der skal indgå i delingen.

Ordlyden af ægtefællernes aftale er afgørende for, om de fremtidige indbetalinger omfattes af aftalen om deling. Fremgår det ikke direkte om de fremtidige indbetalinger omfattes af aftalen om deling eller ej, er retsstillingen efter min vurdering den, at de fremtidige indbetalinger vil være omfattet af parternes aftale om deling. Begrundelsen herfor er, at formålet med RVL § 16h, stk. 2 er at give ægtefællerne mulighed for at beholde den hidtidige retsstilling, hvorefter selve kapital- og ratepensionen indgik i ligestedelingen. Endvidere svarer retsstillingen for aftaler om deling til, hvad der gælder for ægtepagter om særeje, idet udgangspunktet er, at fremtidige indbetalinger er særeje, hvis det aftales, at *pensionsordningen* skal være særeje.

4.3.2.4 Surrogater

Formålet med en pensionsopsparring er, at den pensionsberettigede vil få et supplement til folkepensionen, når vedkommende ikke længere er tilknyttet arbejdsmarkedet. Dermed vil pensionsopsparringen, en dag komme til udbetaling, hvad enten dette sker i rater eller på en gang.

Det følger af RVL § 16b, stk. 2, at ægtefællerne forlods udtager beløb fra rimelige kapitalpensioner, der allerede er udbetalt, i det omfang beløbene ikke må anses for at være forbrugt, samt at indtægter af og surrogater for beløbene også udtages forlods.

---

⁶⁸ www.synopsis.dk kommentarer til RVL § 16h

Dermed er det i forhold til kapitalpensioner, nødvendigt at indgå en aftale om deling vedr. udbetalte beløb fra kapitalpensionsordningen samt surrogater for pensionsordningen, for at disse indgår i delingen ved et skifte i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring.

Udbetalte rate- og rentepensioner indgår således i delingen jf. RVL § 16b, stk. 2 modsætningsvis uden aftale ægtefællerne imellem. Endvidere indgår surrogater fra de pensionsordninger, der ophæves i utide i ligedelingen, da pensionen derved har mistet sin karakter af pensionsopsparing jf. RVL § 16 b, stk. 2, 3. pkt.

I kraft af at retsstilling hvorefter udbetalte rimelige kapitalpensioner samt surrogater herfor indgår i delingen, må følgende overvejes. 1) Kan det med hjemmel i RVL § 16h, stk. 2 aftales at allerede udbetalte beløb fra rimelige kapitalpensioner, skal indgå i delingen. Herunder er det nødvendigt i ægtepagten at træffe en selvstændig bestemmelse om deling af surrogater for pensionsrettigheder, for at disse er omfattet af den aftale om deling, som ægtefællerne har indgået ved ægtepagten? 2) Kan det aftales at alene værdien af den *udbetalte* kapitalpension indgår på skiftet, således at værdien af pensionen kun indgår i delingen, hvis skiftet finder sted efter pensionens udbetaling?

4.3.2.4.1 Ligedeling af allerede udbetalte kapitalpensionsordninger

Det fremgår ikke af ordlyden af RVL § 16h, stk. 2, om ægtefællerne kan aftale, at en allerede udbetalt kapitalpension og evt. surrogater herfor skal indgå i delingen. Betænkningen og bemærkningerne omtaler ikke dette spørgsmål. Familie- og forbrugerministeren har derimod taget stilling hertil. Af svar til Retsudvalget på spørgsmål 35 REU L 146, fremgår det, at ”forlagets § 16h omfatter udbetalte kapital og rateordninger samt indtægter af og surrogater herfor...” det vil sige, at ægtefællerne godt kan aftale ligedeling, af allerede udbetalte kapitalpensioner samt indtægter og surrogater for udbetalte kapitalpensioner ved ægtepagt med hjemmel i RVL § 16h, stk. 2.

Det må overvejes, om udbetalte beløb og surrogater er omfattet af aftalen om deling af kapitalpensionen, eller om ægtepagten om deling skal indeholde en selvstændig bestemmelse om deling af udbetalte summer og surrogater, for at disse er omfattet af delingen. Dette er ligeledes uomtalt i betænkningen og bemærkningerne. Men det fremgår af familie og forbrugerministerens svar til Retsudvalget på spørgsmål 8 REU L 146, at ”Hvis ægtefællerne har indgået en aftale, om at værdien af en kapital eller rateordning

skal indgå i ligedelingen på separation eller skilsmissekifte, vil det medføre, at også udbetalte beløb fra kapitalpensionsordningen skal indgå i ligedelingen, dette gælder også renter af eller surrogater for den udbetalte kapitalpension.” Dermed er en selvstændig bestemmelse om deling af udbetalte summer og surrogater ikke nødvendig, såfremt ægtefællerne har oprettet ægtepagt om deling af kapitalpensionen. Dette er også i overensstemmelse med, hvad der gælder for særejeaftaler, jf. RVL § 28, stk. 3, hvor surrogater er omfattet, medmindre andet fremgår af ægtefællernes aftale.

4.3.2.4.2 Aftaler om at alene den udbetalte kapitalpension indgår på skiftet?

Det relevante fortolkningsbidrag, for hvorvidt ægtefællerne kan aftale, at alene den udbetalte kapitalpension indgår i delingen ved skiftet, findes i familie- og forbrugerministerens svar til Retsudvalget på spørgsmål 8 REU L 146 hvoraf det fremgår, at ægtefællerne ikke kan aftale at reglerne i RVL §§ 16b, stk. 2 og 16c, stk. 2, der omhandler forlodsudtagelse af udbetalte pensionsrettigheder, ikke skal finde anvendelse.

Det vil sige, at såfremt ægtefællerne ønsker at udbetalte summer fra kapitalpensioner samt surrogater herfor, der endnu ikke er udbetalt, skal indgå i delingen, har de følgende to aftalemuligheder. 1) De kan aftale deling af pensionsordningen, hvilket medfører at finder skiftet sted, inden pensionsordningen udbetales vil værdien af pensionsordningen på skiftetidspunktet indgå i delingen. 2) De kan vente med at oprette ægtepagt om deling, til pensionsordningen er kommet til udbetaling.

Der er således ikke hjemmel til, at det kan aftales, at pensionen, udtages forlods, såfremt den ikke er kommet til udbetaling. Mens hvis den når at komme til udbetaling inden skiftet, så skal værdien indgå i delingen.

4.3.2.5 Deling af en del af ordningen

En af de mere omdiskuterede aftalemuligheder i forbindelse med deling af pensionsordningen er, hvorvidt ægtefællerne kan aftale deling af en *del* af en kapital- eller ratepensionsordning.

Det skal indledningsvis bemærkes, at når der aftales deling af en del af ordningen, vil den anden del skulle behandles efter reglerne i RVL §§ 16b-e. En aftale om deling af en del af pensionsordningen, er dermed ikke ensbetydende med, at den anden del ikke skal deles, medmindre ægtefællerne har indgået særejeaftale herom.

Ægtepagter hvor kun en del af ordningens værdi skal deles, kan udformes i flere varianter.

Det kan tænkes at ægtefællerne ønsker, at en bestemt *brøkdel* af ægtefællernes pensionsordning skal indgå i delingen. J. U. Grønborg antager, at det utvivlsomt kan aftales, at en bestemt brøkdel af en ægtefælles kapital- og ratepension skal indgå i delingen.⁶⁹ Hertil må bemærkes, at denne aftalevariant ikke er nævnt i hverken lovteksten, betænkningerne eller bemærkningerne. Dermed er der ikke efter min opfattelse, støtte for denne antagelse. Derimod kan det utvivlsomt aftales, at kapital- eller ratepensionen skal indgå i delingen jf. RVL § 16h, stk. 2. Denne aftale kan kombineres med en aftale om brøkdelsærelse, jf. RVL § 28, stk. 2. Ægtefællerne må således, hvis de ønsker deling af en brøkdel af deres pensionsordning, oprette en aftale om deling af deres kapital- eller ratepension kombineret med en aftale om brøkdelsærelse.

Deling af en del af ordningen, kan endvidere tænkes udformet som en aftale om

- at *dele de midler, der er indskudt på pensionsordningen under ægteskabet*
- at *200.000 kr. af M's kapital pension på 1.000.000 kr. skal indgå i delingen*
- at *dele den del af en ægtefælles kapital- eller ratepension, der overstiger den anden ægtefælles rentepension*, for derved at skabe en lighedeling af ægtefællernes samlede pensionsordningers værdi

Der er ifølge J. U. Grønborg & S. Rovsing et udbredt ønske blandt ægtefæller, hvor den ene har en kapital- eller ratepension og den anden har en rentepension, om deling af den del af kapital- eller ratepensionen der overstiger den anden ægtefælles rentepension.⁷⁰ Der findes også tinglyst ægtepagter med sådanne bestemmelser, og det er muligt at købe ægtepagter med sådanne klausuler via internettet. Spørgsmålet om hvorvidt aftalevariant er gyldig, er således ikke alene en teoretisk diskussion men et praktisk problem.

Selv om ægtefællerne ønsker disse ægtepagter, og selvom de også bliver oprettet og tinglyst, er det ikke ensbetydende med, at ægtepagten, om deling af en del af ordningen, er gyldige. Da der er en efterspørgsel blandt ægtefæller på, ægtepagter om deling af en del af ordningen, er det vigtigt at få klarlagt, hvorvidt disse ægtepagter er gyldige.

---

⁶⁹ www.synopsis.dk Kommentarer til RVL § 16h

⁷⁰ Jf. TFA2007.335

Denne problematik er uomtalt i forarbejderne til RVL § 16h. Domstolene har endnu ikke taget stilling hertil. Dette til trods for at der er tinglyst flere ægtepagter, hvorefter en del af en kapital- eller ratepensionsordning skal indgå i delingen. Det er dog formentlig kun et spørgsmål om tid, før domstolene får lejlighed til at tage stilling til denne aftalevariant.

I den juridiske teori hersker der uenighed om, hvorvidt ægtefællerne gyldigt kan aftale deling af en del af en kapital- eller ratepensionsordning.

I. Nørgaard antager, at det næppe kan aftales, at en del af værdien af fx en kapitalpension skal ligedeles, idet der ikke er udtrykkelig hjemmel hertil i RVL § 16h, stk. 2.⁷¹ Vedr. de aftaler der lyder på, at den del af en kapitalpensionsordning der overstiger den andens rentepensionsordning, er I. Nørgaard af den opfattelse, at disse må afvises som uklare, allerede fordi det er usikkert, hvordan man præcist skal kunne sammenligne de 2 typer af pensionsrettigheders værdi pga. forskellige vilkår – herunder først og fremmest de livsbetingede ordningers karakter, sammenholdt med disse ordninger sjældent kan tilbagekøbes – latent skat mv. I. Nørgaard begrundet yderligere sit standpunkt med, at den ene ægtefælles pensionsindbetalinger bliver afgørende for omfanget af delingen af den anden ægtefælles kapitalpensionsrettighed, og beløbet kan dermed løbende ændre størrelse afhængig af den anden ægtefælles dispositioner. Endvidere skriver hun, at sådanne aftaler må være i strid med den i U1998.1674H fastlagte forståelse af aftalemulighederne, hvorefter end ikke en pristalsregulering kan aftales.

L. Nielsen antager i Skilsmisseret s. 202, at sådanne aftaler godt kan indgås, hun påberåber sig U2007.2748Ø og TFA2007.284Ø til støtte herfor. I. Nørgaards begrundelse om, at det er vanskeligt at sammenligne pensionsordningerne afvises, da princippet om opfyldningsopsparing og kompensationsreglerne i meget vid ustrækning bygger på en sammenligning. Endvidere skriver L. Nielsen, at det ikke er noget nyt fænomen at beløb ændrer størrelse, og at den ene ægtefælles dispositioner påvirker den anden ægtefælles rettigheder.

Denne problematik er også omtalt af J. U. Grønberg & S. Rovsing i TFA2007.335 De afviser, at U1998.1674H kan anvendes som støtte for, at aftaler om deling af overskydende pension ikke er gyldige, da denne afgørelse omhandlede pristalsregulering af sumfælleseje, og i dette tilfælde er der overhovedet ikke tale om særeje.

---

⁷¹ Pensionsrettigheders behandling s. 81

Ved afgørelsen af hvorvidt det gyldigt kan aftales, at kun en del af ordningen skal indgå i delingen – hvad enten det er i form af en aftale om, at 100.000 kr. af en pension på 500.000 kr. skal indgå i delingen (en ”sumdelings” bestemmelse) eller en aftale om, at i det omfang den enes kapitalpension overstiger den andens rentepension, skal den overskydende kapitalpension indgå i delingen, må der ses på, hvorvidt der er hjemmel til denne type af aftaler i RVL § 16h, stk. 2.

Efter min vurdering er hjemmelen, til at aftale deling af en del af ordningen, tvivlsom. Ifølge RVL § 16h, stk. 2's ordlyd kan ægtefællerne aftale at værdien af *en* kapital- eller ratepensionsordning skal indgå i delingen. En ordlydsfortolkning af bestemmelsen vil således føre til, at der ikke er hjemmel til at aftale deling af en del af ordningen.

Formålet med RVL § 16h, stk. 2, der bl.a. fremgår af bemærkningerne s. 18, er at ægtegællerne gennem, en aftale om deling af værdien af en kapital- og ratepension kan *fastholde den gældende praksis* på området, hvorefter kapital og ratepensionsordningen indgår i fællesejet, medmindre de er gjort til særeje. Formålet fremgår ligeledes af betænkningen s. 208, hvor det anføres, at flertallet foreslår: ”at ægtefæller ved ægtepagt kan aftale at værdien af en kapital- og ratepensionsordning, skal indgå i delingen *som hidtil* på separations og skilsmissekifte eller ved bosondring.” Det er således utvivlsomt at ønsket med § 16h, stk. 2 er at give ægtefæller mulighed for, at aftale den hidtidige retsstilling skal være gældende. Efter den hidtidige retsstilling indgik hele kapital- og ratepensionsordningen på skiftet, medmindre ægtefællerne havde aftalt særeje for enten hele eller dele af ordningen. Det er så vidt ses, meningen med RVL § 16h, stk. 2 at skabe mulighed for, at ægtefællerne kan aftale sig til det, der var udgangspunktet før 2007, såfremt ægtefællerne ikke havde indgået aftale om særeje.

Som et argument for, at anse aftaler, om delingen af en del af ordningen, for gyldige, kan anføres, at idet ægtefællerne som beskrevet under afsnit 4.3.2.3 kan aftale at alene værdien af kapitalpensionen på tidspunktet for aftalens indgåelse, skal indgå i delingen, bliver resultatet, at kun en del af pensionen er omfattet af aftalen om deling. Når man på denne måde kan aftale, at en del af ordningen skal deles, er spørgsmålet herefter, om det ikke bør kunne aftales deling af en del af ordningen direkte.

Selvom afgørelserne U1998.1674H og U2007.2748Ø omhandler særejeaftaler⁷², er dommene også relevante i forhold til betragtninger om gyldigheden af aftaler om de-

---

⁷² Vedr. disse domme se afsnit 4.2.2.1.2

ling af en del af ordningen. Af Højesterets afgørelsen kan udledes et krav om sikker hjemmel til individuelle aftaler om formueordninger, dette krav må også gælde i forhold til aftaler om deling af en del af en pensionsordning. Landsretten fandt i U2007.1748Ø, at der var den fornødne sikre hjemmel til aftaler om genstandsrelateret sumsæreje. Landsretten lagde i afgørelsen heraf vægt på, at der ikke er noget i RVL § 28, stk. 2's ordlyd der taler mod sumsæreje, ligeledes kan anføres at der ikke er noget i RVL § 16h, stk. 2's ordlyd, der taler mod aftaler om deling af en del af ordningen. Endvidere lagde landsretten vægt på, at der er tinglyst mange ægtepagter med bestemmelser om sumsæreje. Vi kan meget vel komme til at stå i en situation igen, hvor der er tinglyst mange ægtepagter med aftaler om, at en del af pensionsordningen skal indgå i delingen.

Hvis domstolene, i sager om gyldigheden af aftaler om deling af en del af ordningen, anser disse for gyldige, vil man på sigt, skulle forholde sig til de problemer, der opstår som følge af disse aftaler.

I forhold til deling af den del af en rate- eller kapitalpensionsordning, der overstiger den andens rentepensionsordning, er det allerede nævnt i den juridiske litteratur, at der kan opstå et problem vedr. sammenligningen af de to pensionsordninger, da værdien af rentepensionen først kendes ved den pensionsberettigedes død.

Det er imidlertid ikke kun de aftaler, om deling af den del af ordningen, der overstiger den anden ægtefællens rentepensionsordning, der giver anledning til problemer. De ægtepagter, der indeholder en aftale om, at et bestemt fastsat beløb af pensionsordningen skal deles, ("sumdelingsaftaler") giver anledning til sammenblandingproblemer, idet pensionsordningen således vil bestå af midler der indgår i delingen, og midler der ikke indgår i delingen, såfremt pensionsordningen er en rimelig pensionsordning der med hjemmel i RVL § 16b, stk. 1 kan holdes uden for skiftet, eller såfremt der er tale om et kortvarigt ægteskab jf. RVL § 16c, stk. 1.

Den manglende positive lovhjemmel, samt formålsfortolkningen sammenholdt med de problemer som disse aftaler om en deling af en del af ordningen frembyder, hvad enten aftalen optræder i den ene eller i den anden form, bør efter min opfattelse medføre, at disse aftaler må betragtes som ugyldige.

Det er således tilrådeligt, at de ægtefæller, der ønsker størst mulig lighedeling af deres formue – hvad enten denne er placeret i pensioner eller andre aktiver – tager højde for dette ønske ved fastlæggelsen af deres pensionsordninger, i stedet for at søge at opnå

denne lighedeling ved aftaler om deling af den del af ordningen der overstiger den andens rentepension. Ægtefællerne kan tilnærme sig en lighedeling ved fx at aftale, at den ægtefælle med den mindste pensionsordning foretager en opfyldningsopsparing, således at begge indbetaler ca. lige meget til deres pensionsordninger. Eller ægtefællen med den største opsparing kan oprette en rentepension med en værdi svarende til den ægtefælle med den mindste pensionsopsparing, og aftale at denne skal være særeje, samt en kapitalpension, som ægtefællerne aftaler værdien af skal indgå i delingen.

De ægtefæller, der ønsker at oprette ægtepagt om deling af en del af pensionen, til trods for at der kan stilles spørgsmål ved, om disse er gyldige, bør indsætte en bestemmelse i ægtepagten om, hvad der skal gælde, hvis bestemmelsen om deling af en del ordningen ved endelig dom bliver kendt ugyldig.

4.3.2.6 Op- og nedtrapningsaftaler

Ægtefæller kan ønske, at det med tiden er hele pensionsordningen, der skal deles, således at det beløb, der indgår i delingen, optrappes med årene.

Omvendt kan man også forestille sig, at ægtefællerne med tiden ønsker at aftrappe en ordning om deling, således at det beløb der udtages forlods, bliver større og større. Derfor er det relevant at få afklaret, om ægtefællerne med hjemmel i RVL § 16h, stk. 2 kan indgå disse aftaler. Vedr. denne type af aftaler er forarbejderne tavse.

I forhold til aftaler om tidsbegrænsning af særeje findes hjemlen i RVL § 28, stk. 2, men der findes ikke i RVL § 16h, stk. 2 en lignende hjemmel til op eller nedtrapning af aftaler om deling af en pension.

J. U. Grønberg er af den opfattelse, at en aftale om lighedeling af værdien af kapital- og ratepensioner formentligt ikke kan tidsbegrænses, idet RVL § 28, stk. 2 ikke giver hjemmel til at tidsbegrænse fælleseje og den samme begrænsning må indfortolkes i RVL § 16h, stk. 2.⁷³ Heri er jeg enig.

Aftaler om optrapning af den del af pensionsordningen der skal deles, forudsætter, at det på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse, kun er en del af pensionsordningen, der aftales at skulle indgå i delingen. Hvorvidt det er muligt, at indgå en aftale om deling af en del af pensionsordningen er yderst tvivlsomt. Dermed er det også yderst tvivlsomt, om en aftale om optrapning af den del af pensionsordningen der skal deles, gyldigt kan

---

⁷³ www.synopsis.dk Kommentarer til RVL § 16h

indgås. Endvidere findes der som nævnt ikke i RVL § 16h, stk. 2 en udtrykkelig hjemmel til optrappingsaftaler. På den baggrund finder jeg ikke, at disse aftaler gyldigt kan indgås.

4.4 RVL § 16h, stk. 3

Det fremgår udtrykkeligt af ordlyden af RVL § 16h, stk. 2, at det er *værdien* af pensionsordningen, der kan indgå i delingen og ikke selve ordningen. Ægtefællerne kan dermed kun træffe bestemmelse om, hvorledes pensionsordningen skal indgå i delingen rent kvantitativt.

Hvordan pensionsordningen kvalitativt skal behandles, fremgår således stadig af reglen i RVL §§ 16g, stk. 1 og 16f, stk. 2-7, jf. RVL § 16h, stk. 3. Ægtefællerne kan således ikke forud for skiftet indgå bindende aftaler om delingsmetoden.

Som beskrevet i afsnit 3.3.1 gælder der for ejerægtefællen ikke blot en udtagelsesret jf. FSKL § 70a men også en udtagelsespligt, jf. RVL § 16g.⁷⁴ Da udtagelsespligten får betydning for, hvor mange aktiver ægtefællen kan udtage kvalitativt udover sin pensionsordning, når denne indgår i delingen, bør ægtefællerne selvfølgelig også tage denne betragtning med i deres overvejelser, når de indgår aftale om deling af deres pensionsordninger.

4.5 Hvornår kan ægtepagter, jf. RVL § 16h indgås fra?

Det er centralt at få fastlagt, hvornår ægtepagter om henholdsvis særeje og deling af pensionsordningen kan indgås fra. Det er selvfølgelig kun relevant i forhold til de nye aftalemuligheder, som RVL § 16h hjemler.

Ændringslovens § 5 regulerer hvornår lovændringerne i RVL §§ 16b-h træder i kraft. Det følger af ændringslovens § 5, stk. 1 at loven træder i kraft d. 1/1 2007 og finder anvendelse på separationer, skilsmisser, bosondring, der meddeles efter lovens ikrafttræden. Dette gælder dog ikke ved separation og skilsmisse, hvis sagen er anlagt ved retten eller ansøgning er indgivet til statsamtet inden d. 1/1 2007. Af ændringslovens § 5, stk. 2 fremgår, at ægtepagter efter § 16h, stk. 2 kan tinglyses fra og med d. 1/7 2006.

---

⁷⁴ Udtagelsespligten gælder dog ikke undtagelsesfri, se afsnit 3.3.1.

Aftaler om at pensionsordningens værdi på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse skal være særeje, har ægtefællerne kunne indgå siden særejereformens ikrafttræden d. 1/10 1990.

Som nævnt i afsnit 2.1 var der ikke hjemmel til at aftale, at fremtidige indbetalinger skulle være særeje før d. 1/1 2007. Det må derfor afklares, hvornår disse aftaler kunne indgås fra. Da ændringslovens § 5, stk. 2 kun regulerer hvornår ægtepagter med aftaler om deling, jf. RVL § 16h, stk. 2, kan indgås fra, må ægtepagter om særeje, hvor også de fremtidige indbetalinger skal være særeje, jf. RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt., først kunne tingslyses efter lovens ikrafttræden d. 1/1 2007.

Som det fremgår af afsnit 2.1 var det også før d. 1/1 2007 muligt, at få tinglyst aftaler om, at pensionsordningen inkl. de fremtidige årlige indskud, der maksimalt kunne udgøre det skattefradragsberettigede beløb, skulle være særeje. Disse aftaler har dog næppe været gyldige. Det giver anledning til at overveje, hvad der sker med disse ægtepagter, efter det nu gyldigt kan aftales, at fremtidige indbetalinger skal være særeje. J. U. Grønberg mener ikke, at lovændringen medfører, at indskud fra før d. 1/1 2007 er gyldigt særeje, men fra d. 1/1 2007 bliver nye indskud særeje, selv om ægtepagten er tinglyst længe før denne dato. Det giver den uheldige situation, at hvis ægtefællerne har oprettet en ægtepagt, der indeholder en aftale om at pensionsordningen inkl. de fremtidige indbetalinger, der er begrænset til det skattefradragsberettigede beløb, skal være særeje, vil pensionsordningen både rumme fælleseje og særeje. Da værdi på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse vil være særeje, de fremtidige indbetalinger der er frem til d. 1/1 2007 vil være fælleseje, mens de fremtidige indbetalinger der er efter d. 1/1 2007 vil være særeje.

I forhold til aftaler om deling af en del af ordningen, jf. RVL § 16h, stk. 2 fremgår det udtrykkeligt af § 5, stk. 2 i ændringsloven, at disse kan tinglyses fra og med d. 1/7 2006. Dette var en praktisk løsning, idet ægtefæller der havde indrettet sig efter den hidtidige retsstilling, havde mulighed for, at indgå aftaler om deling, jf. RVL § 16h, stk. 2 allerede inden loven trådte i kraft. Hvis ægtefællerne ikke kunne blive enige om at indgå en sådan aftale, var der mulighed for at lade sig separere inden d. 1/1 2007, hvilket ville medføre, at ægtefællernes pensionsordninger skulle behandles efter den hidtidige retsstilling ved skiftet.

5. Konklusion

Formålet med dette speciale har været at undersøge, hvilke individuelle forhåndsftaler ægtefællerne kan indgå med hjemmel i RVL § 16h. Da der ikke med RVL § 16h er skabt hjemmel til, at ægtefællerne ved aftale frit kan fastlægge, hvorledes deres pensionsordninger skal behandles på skiftet, er en analyse af, hvilke særeje- og delingsftaler ægtefællerne kan indgå en nødvendighed, dels fordi ingen kan være tjent med, at en aftale *muligvis* er gyldig. Dels fordi en fastlæggelse af aftalefrihedens grænser er nødvendig for, at fastslå om kritikken af RVL § 16h er berettiget.

Ægtefællerne kan med hjemmel i RVL § 16h, stk. 1, 1. pkt. indgå særejeftaler, jf. RVL § 28. Det vil sige, at ægtefællerne kan indgå ftaler om skilsmisssæreje, fuldstændigt særeje, brøkdelsæreje og tidsbegrænset særeje. Endvidere må det på baggrund af U2007.2748Ø lægges til grund, at ægtefællerne kan indgå aftale om sumsæreje, der relaterer sig til en pensionsordning. Hensigtsmæssigheden af disse genstandsrelaterede sumsæreje ftaler kan diskuteres, idet denne aftalevariant som påvist i afsnittene 4.2.2.1.2.1 og 4.2.2.1.2.2, frembyder visse tvivlsspørgsmål – der er særdeles udtalte, når det aktiv sumsærejet relaterer sig til, er en pensionsordning – som ikke lader sig løse med den nuværende lovgivning. Det er derfor ønskværdigt, at det udvalg Justitsministeriet har nedsat (til at foretage en gennemgang af reglerne om ægtefællers formueforhold og overveje om reglerne bør ændres)⁷⁵ overvejer, om det genstandsrelaterede sumsæreje bør opretholdes som en gyldig aftalevariant. I bekræftende fald er det ønskværdigt, at der skabes positiv lovhjemmel dels til det genstandsrelaterede sumsæreje, dels til at løse de tvivlsspørgsmål, denne aftalevariant giver anledning til.

RVL § 16h, stk. 1, 2. pkt. har udvidet ægtefællernes aftalemuligheder, således at ægtefællernes særejeftaler, nu også kan omfatte fremtidige indbetalinger på pensionsordningen. Som det fremgår af afsnit 4.2.2.2, medfører denne bestemmelse to klare fordele. 1) Der er hjemmel til, at ægtefællerne kan aftale det, de oftest ønsker, når de opretter særejeægtepagt, nemlig at pensionsordningen inkl. fremtidige indbetalinger skal være særeje. 2) Det undgås, at en pensionsordning både rummer midler, der skal indgå, og midler der holdes uden for delingen, med dertil følgende sammenblandingssproblematikker. Som en konsekvens af at særejeaftalen nu også kan inkludere fremtidige indbeta-

---

⁷⁵ http://www.familiestyrelsen.dk/fileadmin/Filer/PDF/AEgteskab_vielse/Kommissorium_for_Retsvirkningslovsudvalget.pdf

linger, kan ægtefællen forøge særejet med fællesejemidler, uden den anden ægtefælle kan gøre et krav gældende, da RVL § 23, stk. 2 ikke finder anvendelse, jf. RVL § 23, stk. 4. Men som beskrevet i afsnit 4.2.2.2.1 kan ægtefællerne hindre, at ejerægtefællen kan foretage en vilkårlig forøgelse af særejet med fællesejemidler, såfremt de aftaler, at pensionsordningen inkl. de fremtidige indbetalinger op til et nærmere fastsat beløb skal være særeje. Denne aftale medfører, at der ikke længere er åbnet op for vilkårlig forøgelse af særejet på bekostning af fællesejet. Da denne aftalevariant på baggrund af analysen i afsnit 4.2.2.2.1 må anses for gyldig, må det anbefales ægtefæller, at indgå sådanne aftaler, såfremt de ønsker, at fremtidige indbetalinger skal være særeje.

Ægtefællerne kan med hjemmel i RVL § 16h, stk. 2 indgå *visse* aftaler om deling af deres pensionsordninger. Der er således ikke ved aftaler om deling samme aftalefrihed som ved særejeaftaler.

Det fremgår af specialet, at ægtefæller, til trods for de ikke kan indgå aftaler om deling af værdien af en rentepension, har mulighed for at indgå en række aftaler om deling af værdien af deres pensionsordninger. De kan således aftale deling af værdien af rate- og kapitalpensioner, herunder pensionsordninger der har karakter af rate- eller kapitalpensioner, de kan aftale deling af den del af en mix-pension der har karakter af rate- eller kapitalpension. Ægtefællernes aftale kan omfatte endnu ikke oprettede kapital- eller ratepensioner samt fremtidige indbetalinger på eksisterende kapital- eller ratepensionsordninger. Endvidere kan aftalen om deling omfatte surrogater for kapital- eller ratepensionen samt allerede udbetalte kapitalpensioner. Derimod finder jeg på baggrund af analysen i afsnit 4.3.2.5 ikke, at der er den fornødne sikre hjemmel hverken i lovens ordlyd eller forarbejderne til aftaler om deling af en *del* af ordningen. Ligesom der ej heller er hjemmel til op- eller nedtrappingsaftaler. Det må dog erindres, at den endelige afgørelse af gyldigheden af aftaler om deling er et domstolsanliggende.

Til trods for at der ikke er hjemmel til at aftale deling af rentepensioner, er det ikke udelukket for ægtefæller, der ønsker en rentepension på pensioneringstidspunktet, at opnå aftale om deling af (en del af) denne. Det kræver blot, at ægtefællen på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse har en kapital- eller ratepension, som senere konverteres til en rentepension, da vil værdien af kapital- eller ratepensionen indgå i delingen i kraft af surrogationsprincippet. Denne aftalekonstruktion er dog ikke uden betænkeligheder,

idet ægtefællerne i kraft af RVL § 16f, stk. 2, jf. RVL § 16h, stk. 3 kan komme i en situation, hvor en tiltænkt deling ikke bliver til en realitet.

I forhold til ægtefællernes manglende mulighed for at aftale deling af rentepensioner mener flere teoretikere herunder, L. Faurdal, at RVL § 16h, stk. 2 bør ændres, så alle pensionstyper ligestilles uanset art også i forhold til aftaler om deling.⁷⁶

I. Nørgaard (der var formand for ægtefællepensionsudvalget) skriver i Pensionsrettigheders behandling s. 79, at der ikke ved lovændringen er skabt mulighed for, at værdien af løbende livsbetingede pensionsordninger kan aftales delt pga. disse ordningers særlige karakter, og idet ganske mange arbejdsmarkedspensionsordninger af denne type. Denne udtalelse kan undre. *Dels* fordi RVL § 16b, stk. 3 medfører, at rentepensionen indgår i delingen, hvis denne er en ekstrapension. Således er der tilfælde hvor rentepensionen indgår i delingen, på trods af disse ordningers særlige karakter. Samtidig må det bemærkes, at det ikke er et ukendt fænomen at aktiver og passivers eksakte værdi ikke kendes ved skiftet, og værdiansættelsen dermed er udtryk for et skøn over aktivets/passivets værdi. Dette gør sig fx gældende, hvor der til et aktiv er knyttet en latent skattebyrde, således at aktivet ved et salg til tredjemand udløser en skattepligt for ejerægtefællen, denne latente skattebyrde medtages ikke 100 %, der skal således ske en passivering af den latente skattebyrde. Passivpostens størrelse fastsættes skønsmæssigt, men der vil ofte være tale om et meget usikkert skøn.⁷⁷ *Dels* fordi I. Nørgaard tillægger det vægt, at arbejdsmarkedspensioner ofte er rentepensioner, det må erindres, at der i RVL § 16h, stk. 2 netop er indsat en regel som foreslået af flertallet og *ikke mindretallet*, der ønskede at ægtefæller, ikke skulle kunne oprette ægtepagt om deling af arbejdsmarkedspensioner.

U. Grønborg, der hører til kritikerne af reglen, mener ikke, at reglerne i RVL § 16h, stk. 2 rummer tilstrækkelige aftalemuligheder for ægtefæller, der ønsker, at deres pensionsordning skal indgå i delingen, i overensstemmelse med hvad der gælder for øvrige fælleseje aktiver.⁷⁸ Hertil må anføres at, de ægtefæller der ønsker størst mulig ligestilling af deres formue, hvad enten denne er placeret i pensioner eller andre aktiver, har mulighed herfor, eller de kan hvert fald tilnærme sig en ligestilling, det kræver blot, at ægtefællerne tilrettelægger deres økonomi – herunder deres pensionsordninger – såle-

---

⁷⁶ Kapitalmarked og Kunderelationer s. 47

⁷⁷ Skilsmisseret s. 142f.

⁷⁸ "Det største tyveri siden guldhornene", Politiken d. 28/12 2006

des, at de opnår denne lighedeling. Fx ved at alle ægtefællernes pensionsordninger er kapital- eller ratepensioner, der kan aftales deling af, eller ved at kombinere tilrettelæggelsen af pensionsordninger med særejeaftaler. Det er således som udgangspunkt *ikke umuligt at opnå lighedeling af formuen, selvom denne er placeret i pensioner*, uanset hvilken type pension der er tale om. Der er dog to undtagelser hertil. 1) Hvor alene den ene ægtefælle har en tvunget rentearbejdsmarkedspensionsordning, og den anden ægtefælle ikke har økonomisk mulighed for at foretage en lignende pensionsopsparing. 2) Hvor den ene har en tvunget rentearbejdsmarkedspensionsordning, og den anden ægtefælle ikke har mulighed for at foretage opsparing i samme omfang.

Det forhold, at ægtefællerne i langt de fleste tilfælde kan opnå lighedeling af deres pensionsordninger, såfremt de indretter sig økonomisk og pensionsmæssigt efter dette ønske, sammenholdt med de vanskeligheder værdiansættelsen af rentepensioner vil kunne give anledning til, da værdien alene kan fastsættes skønsmæssigt, hvilket vil kunne give anledning til tvister på skiftet, fører til, at jeg ikke melder mig i rækken af kritikere, der ønsker reglen ændret. Efter min opfattelse, er det at fortrække et regelsæt, der gør det en anelse mere kompliceret for ægtefællerne under ægteskabet at indrette sig, så de på skiftet opnår den ønskede lighedeling, end et regelsæt der giver mulighed for deling af rentepensionsordninger, med den konsekvens, at der ved skiftet – der i forvejen kan være meget konfliktfyldt – opstår tvist om, hvilken værdi rentepensionen skal indgå på skiftet med.

6. Litteratur og forkortelsesliste

Love, forarbejder og udvalgsarbejde:

Bemærkningerne til Lovforslag 146: Forslag til lov om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger og lov om skifte af fællesbo mv. (Pensionsrettigheders behandling ved død samt separation og skilsmisse), Folketinget 2005-06. Folketingstidende tillæg A s. 4459-4479.

Forkortet: Bem.

Betænkning 1466/2005 ”Ægtefællernes pensionsrettigheder - Behandling på skifte af fællesbo”. Afgivet af Ægtefællepensionsudvalget i 2005.

Forkortet: Bet.

Betænkning afgivet af retsudvalget d. 18/5 2006 ”Betænkning over forslag til lov om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger og lov om skifte af fællesbo m.v. ”

Forkortet: REU-bet. bemærkningerne til ændringsforslagene 2-7

Folketingstidende i folketingsåret 1989-1990

Fremsættelse af lovforslag, FF sp. 141

Lovforslaget fremsat i folketetinget, tillæg A sp. 1101

1. behandling, FF 939

Betænkningen afgivet af udvalg, tillæg B sp.987

2. behandling, FF 7954

3. behandling, FF 8234

Lovforslaget som vedtaget, tillæg C sp. 707

Lovbekendtgørelse 1986-10-23 nr. 725 om skifte af fællesbo mv.

Forkortet: FSKL

Lovbekendtgørelse 1995-01-05 nr. 37 om ægteskabets retsvirkninger

Forkortet: RVL

Lov 2006-06-07 nr. 483 om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger og lov om skifte af fællesbo m.v. med flere love

Forkortet: Ændringsloven

Lovbekendtgørelse 2007-01-15 nr. 38 om ægteskabets indgåelse og opløsning

Forkortet: ÆL

Ministeren for Familie- og forbrugeranliggendes svar til Folketingets Retsudvalg vedrørende Lovforslag 146: Forslag til lov om ændring af lov om ægteskabets retsvirkninger og lov om skifte af fællesbo mv. (Pensionsrettigheders behandling ved død samt separation og skilsmisse), spørgsmål 1, 3, 8 og 35.

Litteratur

Faurdal, Lisbeth, "Nye regler om behandling af pensionsrettigheder ved ægtefælleskifte" i Andersen, Lennart Lynge (red), "Kapitalmarked og kunderelationer – en hilsen til Lars Gorton", Forlaget Thomson, 1. udgave 2007, siderne 23-53.

Forkortet: Kapitalmarked og kunderelationer

Feldhusen, Rasmus Kristian "Sammenblanding af ægtefællers formueordninger – om sumsæreje, anpartssæreje og delgaver" i Andersen, Lennart Lynge og Nielsen, Dorrit Sylvest (red), "Familieret og engagement. Hilsner til Svend Danielsen" Forlaget Thomson reuters, 1 udgave 2009, siderne 133-167.

Forkortet: Familieret og engagement

Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard, "Familieret", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave 2003.

Forkortet: Familieret 2003

Munck, Noe og Taksøe-Jensen, Finn "Særeje. Nye særejeformer og deres betydning ved generationsskifte" Forlaget GadJura, 1996.

Forkortet: Særeje

Nielsen, Linda "Familieretten" Gjellerup/Gads Forlag 2006, 4. udgave 2006.

Forkortet: Familieretten

Nielsen, Linda, "Skilsmisseret – de økonomiske forhold", Forlaget Thomson, 1. udgave 2008.

Forkortet: Skilsmisseret

Nørgaard, Irene, "Formueordninger mellem ægtefæller efter gennemførelsen af særeje-reformen i 1990 – særligt om ægtefællers indbyrdes aftalemuligheder" Jurist- og Økonomforbundets forlag, 1. udgave 2001.

Forkortet: Formueordninger

Nørgaard, Irene, "Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død", Jurist- og Økonomforbundets forlag, 1. udgave 2007.

Forkortet: Pensionsrettigheders behandling

Artikler

Dam, Henrik, Rasmus Kristian Feldhusen & Finn Taksøe-Jensen, "Særeje hvor er vi nu?" Ugeskrift for Retsvæsen 2002.B426.

Forkortet U2002. s sidehenvisning

Hansen, H. S. & N. H. Larsen "Deling af pensionsrettigheder i skattemæssigt perspektiv" Tidsskrift for revision og regnskab (R&R) 2007, nr. 4, s. 44-51

Forkortet: R&R 2007 nr. 4 s. sidehenvisning

Rovsing, Sys & Jørgen U. Grønborg, Anmeldelse af "Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død", Tidsskrift for familie- og arveret (TFA) 2007 side 332-336.

Forkortet: TFA 2007. s. sidehenvisning

"Det største tyveri siden guldhornene", Politiken, 28.12.2006.

Internetadresser

Grønborg, Jørgen U. www.synopsis.dk

- Kommentarer til retsvirkningslovens § 16 h,

<http://www.themis.dk/synopsis/index.asp?hovedramme=/synopsis/docs/lovsamling/retsvirkningsloven.html#§%201620a>

Forkortet: www.synopsis.dk Kommentarer til RVL § 16h

- Oversigt over 30 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål vedrørende pensionsdelingsreformen i 2006

http://www.themis.dk/synopsis/docs/Oversigt_over_aabne_spoergsmaal_ved_pensionsdelingsreformen.asp

Forkortet: www.synopsis.dk 30 kritikpunkter og uafklarede spørgsmål

Pensionsindskud 1998-2008, Skatteministeriet

- http://www.skm.dk/tal_statistik/skatter_og Afgifter/668.html

Familiestyrelsen

- http://www.familiestyrelsen.dk/fileadmin/Filer/PDF/AEgteskab_vielse/Kommissorium_for_Retsvirkningslovsudvalget.pdf)

Domme

U1961.23H

TFA1998.1V

FM1990.48V

U.1991.125V

TFA2000.415Ø

U 1997.948V

TFA2007.284Ø

U1998.717H

U1998.1674H

U2007.2748Ø